Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

№ 62 (4757).
17 МАРТ 1982 й
ЧОРШАНБА
Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлади
Баҳоси 3 тийин

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ШАҲАР КОМИТЕТИ ВА ТОШКЕНТ ШАҲАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

Тонгги газеталарда

● Лаос Халқ Революцион партияси Марказий Комитетининг Бош секретари, Лаос Халқ Демократик Республикасининг Бош министри Кейсон Фомвихан КПСС Марказий Комитетининг таклифига биноан 15 март куни дўстона визит билан Москвага келди.

● Польша Бирлашган ишчи партияси Марказий Комитетининг Биринчи секретари, Польша Халқ Республикаси Министрлар Советининг Раиси В. Ярузельский бошчилигидаги Польша Халқ Республикаси партия-давлат делегациясининг 1982 йил 1—2 мартда Совет Иттифоқига қилган визити тўғрисидаги ҳужжатлар ва материаллар тўплами босмадан чиқди.

Тўпламни Сиёсий адабиёт нашриёти чиқарди.

СОВЕТ ЖАМИЯТИНИНГ ТАЪСИРЧАН КУЧИ

СССР касаба союзларининг XVII съезди очилди

Бизнинг мамлакатимизда касаба союзлари бошқариш мактаби, хўжалик юритиш мактаби, коммунизм мактаби бўлиб қолди. Жамоат ташкилотлари орасида энг оммавий ташкилотнинг фаолиятини КПСС XXVI съезди қарорлари асосида янада такомиллаштириш йўллари 16 март куни Москвада ўз ишини бошлаган касаба союз олий анжуманининг диққат марказида турибди.

Буюк меҳнат армиясининг муносиб намояндалари — беш мингдан кўпроқ делегат Кремлнинг Съездлар саройига йиғилди.

Эрталаб соат 11. Съезд аҳли **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Я. Пельше, Н. А. Тихонов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков** ўртоқларни гулдурос давомли қарсаклар билан табриклади.

ВЦСПС раиси С. А. Шалаев СССР касаба союзларининг XVII съездини очди.

(Давоми иккинчи бетда)

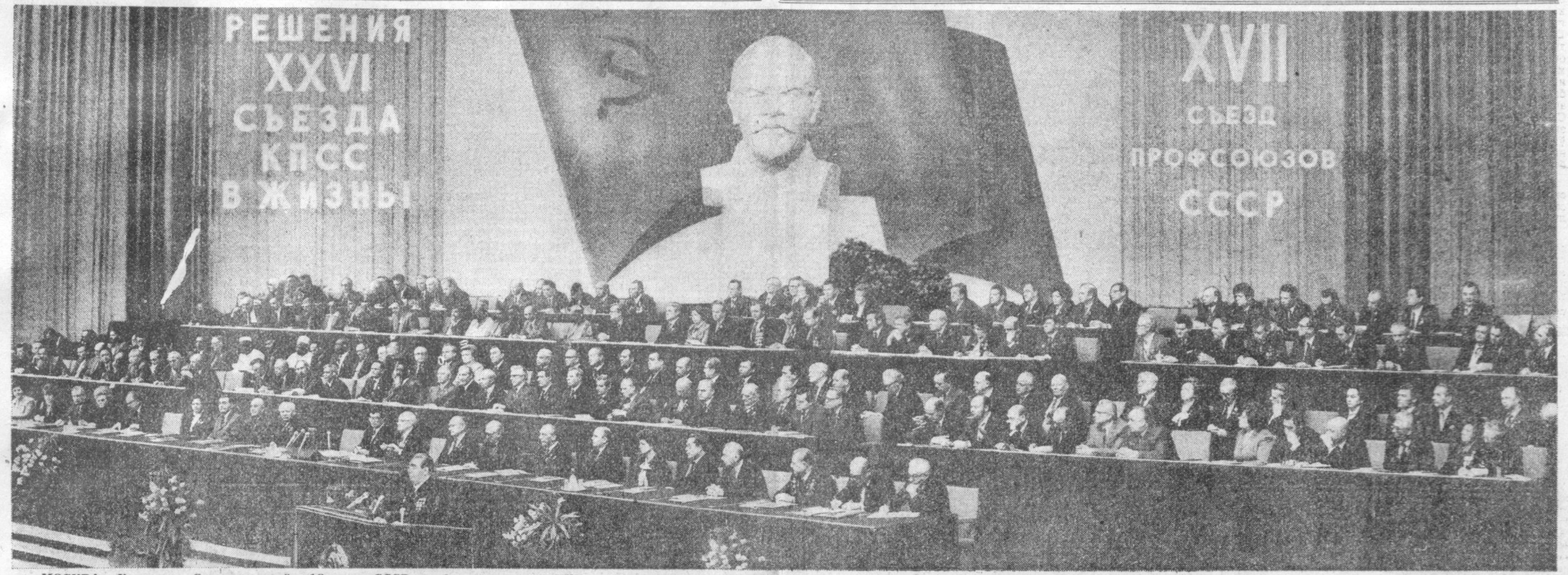

МОСКВА, Кремлнинг Съездлар саройи, 16 март. СССР касаба союзларининг XVII съездининг очилиши. («Сельская жизнь»дан).

МЕҲНАТ АҲЛИ ТЎҒРИСИДА ҒАМХЎРЛИК, ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ҲАҚИДА ҒАМХЎРЛИК КАСАБА СОЮЗЛАРИНИНГ ДИҚҚАТ МАРКАЗИДА БЎЛСИН

Ўртоқ Л. И. БРЕЖНЕВнинг СССР касаба союзлари XVII съездидаги нутқи

Азиз ўртоқлар!

Ҳурматли чет эллик меҳмонлар!

Партиямиз Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси менга совет касаба союзларининг съездида сўзга чиқишни топширди. Бу — масъулиятли, фахрли топшириқ. Касаба союзларининг съезди — мамлакатнинг сиёсий ҳаётида катта воқеа. Бу ерда меҳнаткаш халқнинг ғоят кенг табақаларидан вакиллар ҳозир бўлишган, ўз меҳнати билан Ватанимизнинг улуғлиги ва қудратига том маънода ва ғоят олижаноб тарзда асос солган кишиларнинг намояндалари бу ерга келишган. **(Қарсаклар).**

Эндиликда, касаба союз ҳаракати шаҳар билан бир қаторда қишлоқни ҳам ўз ичига олган, колхозларни ўз ичига олган бир пайтда касаба союзлари ўз аъзоларининг сони 130 миллион кишига етганлиги жиҳатидан ҳам, шунингдек сифат белгилари жиҳатидан ҳам меҳнаткашларнинг ноёб ташкилотига айланди.

Идеология жиҳатидан олганда бу ҳолат ҳамиша касаба союз ҳаракатининг ўзагини ташкил этиб келган ишчилар синфининг дунёқараши совет жамияти барча синфлари ва социал группаларининг ғоявий позицияларини белгилаб турганини яна бир карра таъкидлайди. Сиёсий жиҳатдан олганда бу ҳолат Совет ҳокимиятининг, умумхалқ давлатимизнинг пойдевори тағин ҳам мустаҳкам, тағин ҳам барқарор бўлиб қолганини билдиради. Социал жиҳатдан олганда бу ҳолат шаҳар билан қишлоқ ўртасидаги тафовутлар муттасил камайиб, жисмоний меҳнат билан ақлий меҳнат бир-бирига яқинлашиб бораётганидан далолат беради.

Касаба союз ҳаракатида ҳам ишчилар синфининг, ҳам колхозчи-деҳқонларнинг, ҳам меҳнаткаш зиёлиларнинг қатнашиши совет жамияти бирлиги кучайиб бораётганини, ривожланган социалистик жамият ҳар томонлама тараққий этаётганини билдирувчи муҳим кўрсаткичдир. **(Қарсаклар).**

Азиз ўртоқлар, сизларга, съезд делегатларига ҳамда сизларни шу съездга сайлаган барча кишиларга КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети Президиуми ва Совет ҳукумати номидан астойдил, самимий салом топширишга ижозат бергайсизлар. **(Давомли қарсаклар).** Ҳозир бўлган барча кишиларни касаба союзларининг навбатдаги, XVII съезди очилиши билан табриклайман.

Ўртоқлар! Касаба союзлари социалистик жамиятнинг сиёсий системасида муҳим ўрин олиб турибди. Касаба союзлари демократияни ривожлантиришнинг, меҳнаткашларни коммунизм қурилишига жалб этишнинг қудратли воситасидир. Партиянинг XXVI съездида ҳам масала айни шу тарзда қўйилди. Жанговар, жўшқин давримиз ўртага қўяётган кўп қиррали вазифаларни ҳал этишда совет касаба союзлари катта ва тўғридан-тўғри айтиш мумкинки, беқиёс роль ўйнамоқда. Буни мамнуният билан таъкидлаб ўтмоқчиман, ўзи шундай бўлиши ҳам лозим. **(Давомли қарсаклар).**

ВЦСПСнинг ҳисобот докладидан ҳам, бўлғуси музокаралардан ҳам асло илгарилаб кетмаган ҳолда касаба союз ишига, касаба союзларининг вазифаларига алоқадор бўлган баъзи бир фикрларни сизлар билан баҳам кўрмоқчиман.

В. И. Лениннинг касаба союзларини бошқарув мактаби, хўжалик юритиш мактаби, коммунизм мактаби деб айтган сўзлари ҳаммага маълум. Булар жуда аниқ, маънодор, эскирмас сўзлардир. Бу сўзларда социализм шароитида касаба союз ҳаракатининг ленинча концепцияси моҳияти ифодаланган. Совет ҳокимияти йилларида меҳнаткашларнинг бир неча авлоди шу мактаб сабоғини олди. Авлоддан-авлодга ўтган сайин касаба союзлари практикасида ижтимоий ишлаб чиқаришни ўстириш тўғрисидаги ғамхўрлик ҳар бир ишчи инсоннинг меҳнат ва турмуш шароитлари тўғрисидаги, унинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, унинг фаровонлигини ошириш ҳақидаги ғамхўрлик билан тобора мустаҳкам боғлана берди.

Касаба союз фаолиятининг мана шу етакчи соҳасида жуда катта иш қилинди, меҳнаткашларнинг ижодий активлигини оширишда қимматли тажриба тўпланди. Бу ўринда мен ишчиларнинг йиғилишларини ва доимий ишлаб чиқариш кенгашларини назарда тутаяпман, бу жойларда ҳар бир ишчи инсоннинг овози эшитилиши лозим. Мен иқтисодий ўсишнинг қудратли омили бўлиб хизмат қилаётган социалистик мусобақани назарда тутаяпман. Муқобил планларни, ихтирочилар ва рационализаторларнинг ҳаракатини, илғор тажрибанинг жорий этилишини, меҳнат унумдорлигини оширишга, фан ва техниканинг энг янги ютуқларидан оқилона фойдаланишга, ресурсларни тежашга, сифатни яхшилашга қаратилган ижодий ташаббусларни ва янги-янги ишларни назарда тутаяпман.

Касаба союзлари социал жараёнларга, экономикани ривожлантиришга, оммани тарбиялашга таъсир ўтказиш учун фойдаланиши мумкин бўлган воситалар кўп ва жуда хилма-хилдир. Аммо шу воситалардан етарли равишда самарали фойдаланиляптими? Чамаси, етарли равишда самарали фойдаланилмаяпти. Касаба союз йиғилишларида, конференцияларида, касаба союзларининг тармоқ ва республика съездларида шу ҳақда кўп гаплар айтилди.

Ҳисобот-сайлов кампанияси давомида етарли равишда амалий, ўзаро танқидий кайфият СССР касаба союзларининг съездида мустаҳкамланибгина қолмай, шу билан бирга янада ривожлантирилса яхши ва фойдали бўлур эди.

Вазифа—касаба союз ташкилотларининг ишини ҳозирги кун талабларига татбиқан тезроқ, яна зўр ғайрат билан қайта қуришдан иборат. Касаба союзлари янги иқтисодий ва социал проблемалар билан дадилроқ шуғулланишлари, илм-фан маълумотларига кенгроқ таянишлари, ўз активларининг малакасини узлуксиз оширишлари керак. Билимдонлик, янгиликни дарҳол илиб олиш, омма билан жуда яқиндан алоқа боғлаб туриш, одамларга эътиборли бўлиш, инсон дилини билиш — бизнинг давримиздаги касаба союз ходимининг ўзига хос хусусиятлари бўлиши керак.

Тараққиётнинг ҳар бир босқичи ўз вазифаларини ўртага қўйишига, бу вазифаларга янги конкрет мазмун бахш этишига, уларни ҳал этишнинг янги йўлларини топишни талаб этишига сиз билан биз неча марталаб ишонч ҳосил қилганмиз. Экономикани олиб кўрайлик. Унинг миқёслари ўзгарди. Меҳнатнинг характери ўзгарди. Иқтисодий қурилишнинг асосий йўналишлари ўзгарди. Ҳозир давлат органларининг ҳам, хўжалик аппаратининг ҳам албатта, касаба союзларнинг ҳам муштарак мақсади экономикани интенсив ўсиш йўлига ўтказишдан, уни ҳақиқатан ҳам тежамли қилишдан иборат.

Ҳар бир меҳнаткашнинг дилига йўл топиш, партиянинг иқтисодий сиёсати талабларини унга тушунтириш ва онгига сингдириш, айни шу сиёсат унинг ҳаётий манфаатларига мос келишини ва шу сабабли бу сиёсатнинг тўла муваффақиятига ўз ташаббуси, ижодий изланиши билан кўмаклашиш ҳар бир кишининг бурчи эканини ишонарли тарзда кўрсатиб бериш — ўн биринчи беш йилликда касаба союзларининг энг муҳим вазифасидир, ўртоқлар. **(Давомли қарсаклар).**

Ҳар бир конкрет участкадаги ишни қандай қилиб яхшироқ, самаралироқ ташкил этиш керак? Фан-техника тараққиёти ютуқларидан — бу ўринда ҳам умуман эмас, балки конкрет равишда—ҳар бир иш жойида ўзига мувофиқ тарзда қандай қилиб фойдаланиш керак? Ҳар бир конкрет ишлаб чиқаришда, конкрет тармоқда меҳнат унумдорлигини ошириш, моддий ва меҳнат ресурсларини жуда қаттиқ тежаш учун қайси ишларни қандай қилиб бажариш керак? Бу саволларга маъмуриятгина эмас, балки касаба союзлари ҳам жавоб бериши лозим. Ҳар бир касаба союз, ҳар бир касаба союз ташкилоти партия йўл-йўриқларини амалий ишларда рўёбга чиқариб, ғоят зўр конкретлик ва ишчанлик билан ҳаракат қилиши жуда муҳимдир. Имиллашга вақтимиз йўқ. Меҳнат қилиш керак, ишни бажариш керак. **(Давомли қарсаклар).**

Биз ўн биринчи беш йилликнинг иккинчи йилига қадам қўйдик. Совет кишилари партия XXVI съездининг қарорларини ўзларининг энг муҳим, жонажон ишлари деб билиб, ўз кучларига комил ишонч билан, ҳал этилиши лозим бўлган вазифаларнинг мураккаблигини ҳам, улуғлигини ҳам равшан тушуниб, олға бормоқдалар. Бу эса мамлакатнинг аниқ меҳнат маромини белгилаб бермоқда, шаҳар ва қишлоқ меҳнатчиларининг виждонан ишлашини таъминламоқда.

Бугун биз ўз зиммаларига олган мажбуриятларини муваффақиятли равишда тўла ва ошириб бажараётган, жонкуярлик билан зарбдорларча ишлаётган корхона ҳамда ташкилотларнинг коллективларига тўла асос билан чуқур миннатдорчилик билдира оламиз. **(Қарсаклар).** Шу минбардан туриб касаба союзларига ҳам ташаккур сўзлари билан мурожаат этмоқчиман, ўртоқлар. Касаба союзлари муваффақиятларимиз ва ютуқларимизга жуда тўғридан-тўғри, жуда бевосита даҳлдордирлар. **(Қарсаклар).**

Бизда минглаб илғорлар ва илғор корхоналар бор. Ифодали қилиб айтганда улар жанг билан разведка қилдилар, муҳим плацдармларни ишғол этдилар. Бироқ разведкачиларнинг бир ўзи ғалаба қозонмаслиги маълум. Демак, биз энди бутун фронтни олға силжитишимиз, ёппасига ҳужумга ўтишимиз лозим. Касаба союзларининг ўрни эса ҳужум қилиб борувчи меҳнат армиясининг олдинги сафларидадир. **(Давомли қарсаклар).**

Ўртоқлар! Касаба союз съездларида доимо барча меҳнаткашларнинг, бутун халқнинг манфаатларига тааллуқли ҳаётий, жуда зарур масалалар илгари сурилган. Озиқ-овқат масаласи — ҳозир мана шундай масалаларнинг биридир. Партия билан ҳукумат мавжуд қийинчиликларни яхши биладилар, бу қийинчиликларни тугатиш учун имкони бўлган ҳамма ишни қилмоқдалар. КПСС Марказий Комитетининг пленумида шу муҳим проблемани тубдан ҳал этиш йўллари белгилаб бериладиган озиқ-овқат программасини кўриб чиқиш назарда тутилмоқда. Дарҳақиқат, қишлоқ хўжалигида ҳам, у билан боғлиқ саноат тармоқларида ҳам зудлик билан ҳал этилиши лозим бўлган кўпдан-кўп зарур ишлар бор, озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашни яхшилаш учун шу ишларга дарҳол киришиш мумкин ва лозим.

Бу соҳада касаба союзлари жуда катта куч-ғайрат сарфлашлари керак. Маҳсулотнинг асралишини яхшилашга ва унинг нобуд бўлишига қарши курашишга жамоатчиликнинг эътиборини тортиш касаба союзларининг бевосита ишидир. Совхоз ва колхозларнинг касаба союз ташкилотлари маҳсулотни қайта ишлашнинг барча маҳаллий имкониятларидан фойдаланиш масалаларини кўндаланг қилиб қўйиб, ҳал қилишлари лозим. Корхонанинг ёрдамчи хўжаликлари ҳам, шахсий ёрдамчи хўжаликлар ҳам касаба союзларининг эътиборидан четда қолмаслиги керак. Касаба союзлари озиқ-овқат ишига алоқадор бўлган барча ташкилотлар ва ходимларнинг ташаббусини, активлигини кучайтиришнинг конкрет йўлларини қидиришлари лозим. Ўртоқлар, шу ҳақда ўйлаб кўришларингизни сўрайман.

Мен тилга олмоқчи бўлган бошқа бир масала мутлақо ўзга соҳага тааллуқлидир. Меҳнатни ташкил этиш ва рағбатлантиришнинг янги бригада формалари тўғрисида гапирмоқчиман. Ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга хизмат қилувчи бу формалар партиянинг ҳозирги босқичдаги иқтисодий стратегиясига тўла-тўкис мос бўлиб тушади. Шу беш йилликда бу формалар жуда кенг миқёсда оммалаштирилиши лозимлиги маълум.

Ягона наряд асосида ишловчи комплекс бригадаларда вақт, меҳнат ва моддий ресурслар кўп миқдорда тежалишига эришилади. Бу бригадаларда интизом мустаҳкам, иш ҳақи юқори, ёш ишчилар маҳоратни тезроқ ўрганиб оладилар. Уларда меҳнат унумдорлиги юқори эканлиги табиий. Фақат бир фактни айтиб ўтай. Ўнинчи беш йиллик охирида пудратчи бригадалардаги қурувчиларнинг меҳнат унумдорлиги шу тармоқдаги ўртача кўрсаткичга нисбатан учдан бир ҳисса юқори бўлди. Тафовут катта эканлигини кўриб турибсизлар.

Яхши уюштирилган, самарали, таъбир жоиз бўлса, фаҳм-фаросат билан ишлайдиган бригада — ишчиларнинг бошқарувчилик кўникмаларини ривожлантиришнинг ҳақиқий мактабидир, ҳар қандай ижодий ташаббус учун тажриба лабораториясидир. Бундай бригаданинг аъзолари бизнинг давримиз учун жуда зарур бўлган иқтисодий, шунингдек, сиёсий билимларни ҳам амалда, биргаликдаги кундалик меҳнатда эгаллаб олмоқдалар.

(Давоми иккинчи бетда)

КОММУНИСТЛАР—АВАНГАРД

ЭРТАГА САНЪАТ САРОЙИДА ТОШКЕНТ ШАҲРИДАГИ БОШЛАНҒИЧ ПАРТИЯ ТАШКИЛОТЛАРИ СЕКРЕТАРЛАРИНИНГ ИККИ КУНЛИК СЕМИНАРИ ИШ БОШЛАЙДИ.

Семинар қатнашчилари шаҳардаги партия ташкилотларининг КПСС XXVI съезди қарорларини бажаришда партия ташкилотларининг вазифалари, коммунистларнинг авангардлик ролини ошириш ва уларнинг ишлаб чиқариш ҳамда ижтимоий ҳаётдаги активликларини ривожлантириш масалаларини муҳокама қиладилар.

Бугунги материалларда шаҳар партия ташкилотлари беш йиллик планни бажаришда коммунистларнинг авангардлик ролини қандай ошираётганликлари ҳақида ҳикоя қилинади.

НАМУНА БЎЛИШМОҚДА

Цехдаги кунлик топшириқни қандай бажарилганлиги ҳақидаги рақамлар ёзиб бориладиган стендда доимо биринчи бўлиб коммунистларимиз — токарь Б. Литвинская, термист Т. Сотволдиев, слесарь М. Романовларнинг фамилияларини ўқиш мумкин. Улар ҳақиқий маънода социалистик мусобақадаги маёқларимиз бўлиб қолган. Улар смена топшириқларини мунтазам 20—30 процент ошириб бажарадилар.

Бу муваффақиятга қандай эришиляпти. Унинг сабаби нимада? Албатта илғор иш усуллари, тажрибаларни ўрганишдадир. Бунинг яна бир бошқа сабаби ҳам бор. Цехимиздаги 17 коммунистнинг ҳар бири бошқаларга ибрат бўлиш лозимлигини яхши ҳис қилади. Шу боисдан ҳам улар социалистик мусобақада намуна бўлишмоқда. Цехимиз коммунистлари «Ўзинг аъло меҳнат қил, бошқа ўртоқларингни зарбдор меҳнатга унда!» шиори остида меҳнат қилишмоқда. Ҳозир беш йилликнинг иккинчи йили топшириқларини муддатидан олдин бажариш, СССР ташкил этилганлигининг 60 йиллигини муносиб кутиб олиш учун социалистик мусобақа кенг авж олган экан, бунда албатта зарбдор меҳнатда ўрнак бўлаётган коммунистлар ва бошқа зарбдорларнинг хизматлари каттадир.

В. РУТТО,
«Узбексельмаш» ишлаб чиқариш бирлашмаси, асбобсозлик цехи партия ташкилотининг секретари.

ОЛДИНГИ САФЛАРДА

Цех партия бюроси ёш коммунистлар билан ишлашга алоҳида эътибор бермоқда. Бу ўз самарасини беряпти. Яқинда КПСС сафига қабул қилинган саккиз ёш ишлаб чиқарувчи социалистик мусобақада олдинги сафда бориш билан бирга, жамоат ишларида ҳам фаол қатнашиб, партия топшириқларини бажаришмоқда. Мисол учун Ёқуб Каримовни олайлик. У завод комсомол бюросининг ва корхона кўнгилли халқ дружинасининг аъзоси сифатида ҳам катта ишларни амалга оширяпти. Лена Мартинова оталиқдаги мактаб билан мустаҳкам алоқа ўрнатган. Собир Жалилов, Жума Қўлдошев, Геннадий Орловлар ҳам актив дружиначилардир.

Ёшларда актив ҳаётий позицияни шакллантиришда кекса авлод вакиллари бўлган коммунистларнинг хизматлари катта. Улар ҳақида гапирар эканмиз, албатта уруш қатнашчилари А. Чепухалин ва В. Лобановларни тилга олиш лозим. Смена мастери М. Саитов, катта мастер Я. Шабанов эса ўз ибратлари билан ёшларга намуна бўлишмоқда. Улар ишлаб чиқариш зарбдорлари бўлиш билан бирга актив жамоатчилар ҳамдир. Бу коммунистлар етакчилик қилаётган коллективлар беш йилликнинг биринчи йили топшириғини муваффақиятли бажариб, СССР ташкил этилганлигининг 60 йиллигини муносиб кутиб олиш учун бошланган социалистик мусобақага биринчилар қатори қўшилдилар.

П. ДОЛГИХ,
«Средазкабель» ишлаб чиқариш бирлашмаси телефон кабеллари цехи партия бюросининг аъзоси.

СССР КАСАБА СОЮЗЛАРИНИНГ XVII СЪЕЗДИ

Ўртоқ Л. И. БРЕЖНЕВ докладининг охири

(Боши биринчи бетда).

Бундай бригадада ҳақиқатан ҳам ўз заводининг хўжайини, ўз мамлакатининг хўжайини эканини англаш туйғуси ҳосил бўлмоқда. (Қарсаклар).

Бундай бригадаларнинг афзалликларини ҳеч кимга исботлаб беришнинг ҳожати йўқдек туюлади. Шунга қарамай, бригада пудрати суст жорий этилмоқда ва бу ишда ҳамиша ҳам изчиллик билан ҳаракат қилинмаяпти. Бригадаларнинг тарқалиб кетиш ҳоллари содир бўлмоқда. Хўш, бунинг сабаби нимада?

Илғор ишчилар бригадани тузиш пайтида меҳнат топшириғининг бутун ҳажмини комплекс тарзда ўз вақтида ва сифатли қилиб бажариш мажбуриятини зиммага олиш иштиёқини ва шундай қилишга тайёр эканликларини изҳор этадилар. Бироқ афсуски, айрим хўжалик раҳбарлари бригаданинг ишлаши учун зарур шароитларни таъминлашга, бунинг учун масъулиятнинг ўзларига тегишли қисмини зиммага олишга интилмаяптилар. Ишлаб чиқаришни ташкил этишдаги камчиликлар ҳам, фикрдаги консерватизм ҳам сезилиб қолмоқда. Бу эса бригада методининг бутун моҳиятига, унинг хўжалик ҳисобидаги асосига путур етказади.

Бинобарин, хўжалик ҳисобидаги бригадага ҳамма имкониятни яратиб бериш учун хўжалик механизмини қайта қуришни давом эттириш, моддий-техника таъминотини яхшилаш, планлаштиришдаги ва меҳнатни ҳисоблашдаги расмиятчиликка қарши курашиш зарур. Аминманки, касаба союзлари — улардан ҳар бири ўз тармоғида, ўз участкасида меҳнатни ташкил этишнинг шу илғор формасини қарор топтиришга ва мустаҳкамлашга сабот билан актив киришади. (Қарсаклар).

Хўжалик механизмини такомиллаштиришда касаба союзларининг иштироки тўғрисидаги масалалар бригадалар тўғрисидаги масала билан чекланмаслиги табиий. Ишчининг шахсий манфаатларини корхона ва умуман жамият манфаатлари билан қандай қилиб яхшироқ боғлаб олиб бориш мумкин? Қўл меҳнатини қандай қилиб энг кам даражага келтириш, «ортиқча» кишиларни қандай қилиб бўшатиб олиш мумкин? Бу кишилар бизда асло ортиқча эмас, улар бошқа соҳаларда жуда зарурдир. Меҳнат ва унга ҳақ тўлаш ўртасидаги алоқани қандай қилиб ғоят бевосита яққол кўзга ташланадиган қилиш мумкин? Мана шу ва шунга ўхшаш бошқа саволларга жавобни илмий марказлар, олимларгина бериб қолмасдан, бу ишга ишлаб чиқариш коллективлари, ишчиларнинг йиғилишлари ҳам катта ҳисса қўшаоладилар ва қўшишлари лозим

Ҳаёт тажрибасини кўра бериб ақли тўлган, амалий тажриба орттирган кишиларга қулоқ солиш, уларнинг фикрини умумлаштириш керак. Бу ишда айни касаба союзлари ёрдам бериши лозим (Қарсаклар).

Ўртоқлар! Меҳнаткашларнинг турмуш шароитини яхшилаш тўғрисидаги ғамхўрлик экономикани ривожлантириш тўғрисидаги ғамхўрлик билан чамбарчас боғланган. Ишлаб чиқаришни тезроқ ривожлантирмай туриб, фаровонликнинг ўсишини таъминлаб бўлмайди.

Айни вақтда меҳнат ва турмуш шароитлари нақадар яхшироқ бўлса, ишлаб чиқаришнинг ривожи ҳам шу қадар муваффақиятлироқ бораверади. Бу — социалистик турмуш тарзининг қоидасидир. Жамиятимиз нақадар етуклашиб бораверса, биз меҳнаткашларнинг кундалик эҳтиёжларига — уй-жойга овқатланишга, маиший хизматга, соғлиқни сақлашга ва маорифга — инсоннинг фаровонлигини ҳам, кайфиятини ҳам белгилаб берадиган ҳамма нарсаларга кўпроқ эътибор беришимиз мумкин ва лозим бўлиб қолаверади.

Бутун халқнинг манфаатлари ва иродасини ифодалайдиган меҳнаткашлар давлатида касаба союзлари, меҳнаткашлар манфаатлари ва ҳуқуқларини ҳимоя қилиш вазифасини ўтаб бўлмадимикан, деган савол туғилиши мумкин. Асло, ўтаб бўлгани йўқ. Бизнинг касаба союзларимиз капитал мамлакатларида бўлганидек меҳнаткашни давлатдан, хўжайиндан ҳимоя қилмайди, албатта. Улар айрим шахслар ва органларнинг совет қонунларини бузишларидан меҳнаткашни ҳимоя қилади.

Касаба союзлари ҳуқуқ қоидаларидан, меҳнат қонунларидан ҳар қандай тарзда четга чиқиш ҳолларига нисбатан муросасиз бўлиши лозим. Аммо бунинг ўзи етарли эмас. Касаба союзларининг фаолияти ишчи инсоннинг ҳуқуқларини бузиш имкониятига йўл қўймайдиган, айрим раҳбарлар ҳамон тарк этмаётган кибр-ҳаво ва бепарволикнинг ҳар қандай кўринишларини соқит қиладиган вазиятни вужудга келтириши керак.

Касаба союзлари бюрократизмни ҳам доимо нишонга олиб, ўт очиб туриши лозим. Баъзи бир касаба союз ходимлари ҳам шу иллатга чалиниб қолганлар, деган тахминни айтсам, мендан ранжимассизлар, деб ўйлайман, ўртоқлар.

Мураккаб ва хилма-хил вазифаларни ҳал этувчи ташкилот бўлган касаба союзларининг тегишли аппарати бўлиши лозимлиги тушунарли. Шу билан бирга бу аппаратнинг самарадорлиги унда ишловчи ходимларнинг сонидан кўра кўпроқ, унинг структураси пухта ўйлаб тузилишига, унинг ишидаги мунтазамлик ва пухталикка боғлиқ эканлиги ҳам равшан. Бу соҳадаги ҳамма ишни кўнгилдагидек, деб ҳисоблаб бўладими? Чамаси бундай деб бўлмайди.

Энг муҳими шуки, касаба союз аппаратининг ходимлари қоғозлар орасида камроқ бўлиб, одамлар орасида кўпроқ бўлишлари керак. Улар касаба союз активларига, касаба союзининг ташаббускор, серғайрат оддий аъзоларига мустаҳкамроқ таянишлари лозим. (Қарсаклар). Бошқача қилиб айтганда бу ўринда ҳам, бюрократизмга қарши курашда социалистик демократияни ҳар томонлама ривожлантириш энг яхши воситадир. (Давомли қарсаклар).

Касаба союзлари умуман меҳнат коллективларини ҳам, шунингдек ўз фазилатлари ва хусусиятларига эга бўлган ҳар бир кишини диққат марказида тутиши керак. Улар ишлаб чиқаришда совет характерининг энг яхши фазилатлари, совет кишисининг энг яхши хусусиятлари ғоят тўла-тўкис намоён бўладиган муҳитни, социал руҳий, маънавий иқлимни вужудга келтириш тўғрисида доимо ғамхўрлик қилиши лозим. Бугун съездда шу ҳақда гапириш жуда ўринли бўлса керак.

Бутун жамоатчилигимиз каби касаба союзлари ҳам ҳамма илғор ташаббусларни ҳар тарафлама қўллаб-қувватлаш, ҳалол ишлайдиган кишиларга ҳурмат билан қараш руҳини тарбиялаш билан айни бир вақтда ичкиликбозларга, лўттибозларга, бракчиларга, халқ мулкини талон-торож қилувчиларга нисбатан муросасиз бўлиши лозим. Бундай кишилар, гарчи оз бўлса ҳам, ишчи инсоннинг яхши номига доғ туширадилар. Бас, шундай экан, бундайларни ҳам маънавий, ҳам моддий жиҳатдан жазолаш керак. Бизнинг меҳнат тўғрисидаги қонунларимизни пухталаштириш ва такомиллаштириш чоғида, афтидан, шу ҳақда ўйлаб кўриш лозим бўлади. (Қарсаклар).

Яна бир мулоҳазани съезд делегатлари билан ўртоқлашмоқчи эдим. Уй-жойни тақсимлашдаги, савдо-сотиқни ва умумий овқатланишни ташкил этишдаги, соғлиқни сақлашдаги камчиликлар тўғрисида КПСС Марказий Комитетига ва менга маълум бўлишича, ВЦСПСга ҳам бир талай хатлар тушмоқда. Ишнинг бу соҳасини яна қаттиқроқ контрол остига олиш масаласи жуда пишиб етилди.

Бизда халқ контроли бор, жамоат контроли комиссиялари ва группалари бор-ку дейишлари мумкин, албатта. Ҳа, шундай. Аммо, келинглар: назоратчиларимиз ҳамиша ҳам яхши, самарали контроллик қилишаяптими? — деб ўзимизга ўзимиз савол бериб кўрайлик. Эҳтимол ҳамиша ҳам шундай бўлмаётгандир. Акс ҳолда мен эслатиб ўтган хатлар ёзилмаган бўлур эди.

Демак, айниқса, одамларнинг кундалик эҳтиёжлари билан бевосита боғлиқ бўлган соҳалардаги назоратни янада таъсирчан, расмиятчиликка берилмайдиган, юзхотирчиликка ўрин қолдирмайдиган қилиш керак. Касаба союзлари учун бу иш зўр сиёсий аҳамиятга ва чуқур демократик мазмунга эга бўлган вазифадир.

Инсоннинг ҳаётий манфаатларига дахлдор бўлган ҳамма масалаларда касаба союз комитетлари Совет ҳокимияти органлари билан активроқ ҳамкорлик қилиши керак. Ўз навбатида халқ депутатлари Советлари, уларнинг ижроия комитетлари ҳам касаба союзлари билан баҳамжиҳат ҳаракат қилмай туриб, самарали ишлай олмайдилар. Улар ўртасидаги ҳамкорликни ҳамма поғоналарда, шу жумладан олий поғонада мустаҳкамлаш керак. (Қарсаклар).

Ўртоқлар! Касаба союзларининг ҳуқуқлари ва масъулиятини янада кенгайтириш, уларнинг обрў-эътиборини ошириш, уларнинг омма билан алоқасини мустаҳкамлаш — социалистик демократияни ривожлантиришнинг муҳим йўналишларидан биридир.

Партия ҳар бир жамоат ташкилоти ва албатта, касаба союзлари ўз ишларини имкони борича яхшироқ бажаришини. В. И. Ленин ибораси билан айтганда, омманинг фикри-зикрини, унинг каери оғриётганини имкони борича тўлиқроқ акс эттиришини ҳамиша талаб қилиб келди ва талаб қилаверади. Чунки, партия билан давлат шу тариқа ўз сиёсатида халқнинг, жамиятимиз барча қатламларининг хоҳиш-иродасини ва манфаатларини тўлиқроқ ифодалаш имкониятини олади.

Партия касаба союзларига тўла ишонч билан қарайди, касаба союзлари ўтказаётган фаолиятни юксак қадрлайди, уларнинг ташкилий мустақиллигини ҳурмат қилади. Совет жамиятининг раҳбар кучи бўлган партия ўз обрў-эътибори билан касаба союзларининг таъсири ўсишига кўмаклашади. Партия органлари билан касаба союзларининг яхши, амалий ҳамкорлиги — гап экономика ва социал масалалар тўғрисида борганда ҳам ёки маданий қурилиш ва совет кишиларининг маънавий камол топиши ҳақида борганда ҳам — энг мураккаб проблемаларни муваффақиятли ҳал этишга ёрдам беради.

Социализм душманлари — буржуазия идеологлари, реформистлар, ревизионистлар касаба союзларини марксчи-ленинчи партиялардан ажратиб қўйишга кўпдан бери умид боғлаб келмоқдалар, касаба союзларининг «бетарафлиги» назариясини зўр бериб тарғиб қилмоқдалар. Бироқ мана шу уринишларнинг ҳаммаси замирида касаба союзларини буржуазия сиёсати йўлига, ишчилар синфининг манфаатларига хиёнат қилиш йўлига ўтказиб олиш нияти яшириниб ётибди.

Мамлакатимиз партияси, давлати, касаба союзлари ҳар бири ўз ролини бажариб, аҳиллик билан баҳамжиҳат ишлаб келмоқда. Мана шу баҳамжиҳатлик, мана шу бирлик — коммунизм иши муваффақиятларининг гаровидир. Шу бирликка ҳеч ким раҳна сола олмайди! (Давомли қарсаклар).

Ўртоқлар! Партиямиз, халқимиз совет касаба союзларининг халқаро фаолиятини юксак қадрлайдилар. Меҳнаткашларнинг манфаатларини кўзловчи, тинчликни мустаҳкамловчи бу фаолиятни чет эллардаги синфдош қардошларимиз муносиб равишда эътироф қилмоқдалар. Съездингизда кўпгина чет эллик меҳмонларнинг ҳозир бўлганлиги бунинг далилларидан биридир. Уларни самимий табриклашга ҳамда уларнинг кўп миллионлаб меҳнаткаш кишилар учун муҳим бўлган катта ишида муваффақият тилашга ижозат бергайсизлар! (Давомли қарсаклар).

Барча мамлакатлар меҳнаткашларининг, улардаги касаба союзларининг бирлиги бизнинг давримизда ҳар қачонгидан ҳам зарурдир. Муштарак манфаатлар кўп, жуда кўп. Аввало, уруш хавфини тугатишдан, қуролланиш пойгасини тўхтатишдан, кескинликни юмшатишни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлашдан манфаатдорлик шулар жумласидандир. Касаба союзларининг X жаҳон конгресси буни равшан кўрсатди. Конгресс бирликка, синфий, антиимпериалистик негиздаги бирдамликка, куч-ғайратларни уруш хавфига қарши, тинчликни мустаҳкамлаш учун курашда бирлаштиришга бўлган интилиш кучайиб бораётганини намойиш этди.

Энди умуман халқаро аҳвол тўғрисида. Халқаро аҳвол мураккаб ва қалтис дейишнинг ўзи етарли бўлмас. Бу аҳвол халқаро муносабатларнинг бундан буёнги бутун ривожланиши учун ташвиш туғдирмоқда.

Масалан, Европада хавфсизлик ва ҳамкорликка бағишланган кенгашда қатнашган давлатларнинг Мадрид учрашувида нима бўлганига назар ташлайлик.

Халқлар бу конференцияга **хавфсизлик ва ҳамкорликка** бағишланган конференция деган мандат берган эди. Аммо бунинг ўрнига АҚШ ва (Вашингтоннинг очиқдан-очиқ тазйиқи остида) НАТОдаги баъзи бошқа мамлакатлар ҳукуматларининг юқори мартабали вакиллари Мадридга мутлақо бошқа ният билан, халқаро муҳитни имкони борича заҳарлаш муддаоси билан келган эдилар. Польшадаги ички воқеалар бунинг учун баҳона қилиб олинди. НАТО блокининг вакиллари ПХР сейми билан ҳукумати ҳамда ПБИП раҳбарлари ўз мамлакатининг ички проблемаларини қандай ҳал қилишлари лозимлиги тўғрисида кўрсатма беришга киришдилар. Улар Совет Иттифоқига ва социалистик ҳамдўстликдаги бошқа мамлакатларга ҳам туҳмат қилмай ўта олмадилар. Дунёдаги жамики конхўр ва ғайри-инсоний режимларга вазелик қилаётган, ўз мамлакатидаги касаба союз арбобларидан ва бошқа демократик ташкилотлардан шафқатсиз ўч олаётган ҳукуматларнинг вакиллари ҳеч уялмай-нетмай «Инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш» тўғрисида ваъз айтдилар.

Такрор айтаман: Польша ишлари фақат баҳона бўлди. Польшадаги социализмни ҳеч ким улоқтириб ташлай олмайди. (Давомли қарсаклар). Буни, чамаси, поляк контрреволюционерларининг ажнабий илҳомчилари ҳам тушуниб турибдилар. Уларнинг Мадриддаги ҳақиқий мақсади умумий муҳитни тағин ҳам кўпроқ кескинлаштиришдан ва шу тариқа АҚШнинг Ғарбий Европага нисбатан тузиб қўйган машъум режаларини рўёбга чиқаришни осонлаштиришдан иборат эди. Ғарбий Европани Американинг янги ракеталари учириладиган майдонга айлантирмоқчи бўладилар. Можаро чиққан тақдирда жавоб зарбасини ўзига қабул қиладиган яшин қайтаргичга айлантирмоқчи бўладилар. Бир варакайига Ғарбий Европанинг социалистик мамлакатлар билан нормал иқтисодий алоқалари ривожланишига тағин ҳам кўпроқ халақит беришни кўзламоқдалар. Чунки бу алоқалар Вашингтон дидига мутлақо ёқмаяпти. Вашингтон учун Ғарбий Европа — энг асосий иқтисодий рақибларнинг биридир.

Бундай хатти ҳаракатлар Европада, қолаверса бошқа қитъаларда ҳам кескинликни юмшатиш ва тинч ҳамкорликнинг тақдири тўғрисида жиддийроқ ўйлашга мажбур қилади

Чунки, Мадрид — кейинги вақтлардаги мисоллардан биттаси, холос. Умуман халқаро муносабатлар ҳозир очиқ-равшан кўриниб турган чорраҳага яқинлашиб қолди, деса бўлади.

Бир томондан — барча давлатлар ўртасида тинчликни мустаҳкамлаш ва тинч ҳамкорликни ривожлантириш йўли. Улардан ҳар бирининг мустақиллигини, ҳуқуқлари ва манфаатларини қатъий ҳурмат қилиш асосидаги, ички ишларга аралашмаслик ва ялпи хавфсизликни ҳамда ўзаро ишончни мустаҳкамлаш соҳасида биргаликда куч-ғайрат сарфлаш асосидаги ҳамкорлик йўли кўриниб турибди. Бу йўл Хельсинки кенгашининг қарорларида ҳам, ўтган ўн йилликдаги давлатлараро бошқа кўпгина ҳужжатларда ҳам аниқ белгилаб берилган. Халқларнинг айниқса, Европа халқларининг шу ўн йилликдаги амалий тажрибаси ҳам шу йўлни тасдиқлаган.

Иккинчи томондан — «совуқ уруш»нинг ҳақиқий ёқасида туриб хатарли равишда ҳаракат қилишнинг янги чиққан жарчилари инсониятни зўр бериб судраётган йўл ҳам кўриниб турибди.

Улар асрлар давомида давлатлар ўртасида вужудга келган муносабатларнинг ҳуқуқий ва одоб нормаларини бир четга улоқтириб ташлашни, бошқа давлатларнинг мустақиллиги ва суверенитетини йўққа чиқаришни хоҳлайдилар. Улар дунёнинг сиёсий харитасини қайта тузишга уриниб, планетанинг ҳамма қитъаларидаги катта регионларни ўзларининг «ҳаётий манфаатлари» зоналари деб эълон қилмоқдалар. Улар бир хил мамлакатларга буйруқ бериш, бошқа мамлакатларни суд қилиш ва «жазолаш», «ҳуқуқини» ўзларига олишга уринмоқдалар. Улар ўз дидларига ёқмаган ҳукуматлар ва давлатларни иқтисодий ва сиёсий жиҳатдан «беқарор» қилиш режаларини андишасизларча ошкора тарзда эълон қилиб, амалга оширишга уринмоқдалар. У ёки бу халқ бошига тушган қийинчиликлардан ҳаёсизларча, сурбетларча қувонмоқдалар. Нормал алоқа ва халқаро савдо-сотиқ ўрнига «жазо чоралари» ва қамал сиёсати ўтказишга, мулоқот ва музокаралар ўрнига ядро қуролини ишлатиш билан дўқ қилишгача бориб етиб, қуролли куч ишлатиш билан доимо пўписа қилишга ўтмоқдалар.

Шуларнинг ҳаммасини кўрганингда ҳайратга тушасан, киши. Беихтиёр шундай савол туғилади: бундай сиёсатда енгилтаклик, халқаро ишлардаги тажрибанинг етишмаслигими ёки инсониятнинг тақдирига дахлдор ғоят жиддий проблемаларга масъулиятсизларча, тўғрисини айтганда — авантюристларча ёндашишми, қай бири кўпроқ? Бу сиёсат бизда эмас, балки АҚШнинг нуфузли буржуа матбуоти саҳифаларида «сиёсий фалокат йўли» деб аталди. Бу таърифнинг асосли эканлиги хусусида баҳслашиш қийин.

Дарвоке, қамал қилишлар ва «жазо чоралари» тўғрисида. Совет Иттифоқи — қудратли экономикага ва битмас-туганмас ресурсларга эга бўлган катта мамлакат. Умуман социалистик ҳамдўстлик эса — бундан ҳам катта. Бинобарин биз ўз кунимизни кўраверамиз, бу хусусда ҳеч ким шубҳаланмай қўя қолсин. (Давомли қарсаклар). Вашингтон ўз иттифоқчилари деб атаётган мамлакатларнинг аксарияти эса ўзининг бутун тараққиётида ташқи сиёсатга анча кўп даражада боғлиқ. Зотан, халқаро савдо-сотиққа ва нормал иқтисодий алоқаларга чапаниларча хуруж қилиш сиёсати кимнинг манфаатларига кўпроқ зарба уриши маълум эмас.

Холисона айтганда халқаро муҳитни янада чигаллаштиришга, қуролланиш пойгасини кучайтиришга, давлатлар ўртасидаги нормал алоқаларни бузишга қаратилган йўл биронта ҳам халққа ҳеч бир яхшилик келтирмайди, шу жумладан Америка халқига ҳам, албатта. Аммо бутун инсониятга бир талай кулфатлар келтириши мумкин. Шу сабабли биз қатъий аминмизки, бу йўлни халқлар қўллаб-қувватлай олмайди ва унинг истиқболи йўқ. Бу йўлнинг ташаббускорлари уни нақадар тезроқ тушуниб олсалар, ҳамма учун шу қадар яхшироқ бўлади. (Қарсаклар).

Совет Иттифоқига келганда биз ижтимоий тузумидан ва сиёсий системасидан қатъи назар, барча давлатлар ўртасида мустаҳкам тинчлик ва тинч ўзаро ҳамкорлик йўлидан қатъият билан муттасил бораверамиз. Мадриддаги учрашувнинг қатнашчилари, шу учрашув яна ўз ишини бошлаган пайтда, ниҳоят, ўз вазифасини бажаришга — Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик масалаларига ўтишга тарафдормиз албатта. Шу тариқа Европада ҳарбий соҳадаги кескинликни юмшатишга ва қуролсизланишга бағишланган конференцияни чақириш йўли очиб берилсин. Қитъамизнинг халқлари бунга муштоқдирлар.

Ўртоқлар! АҚШ бошчилигидаги НАТО блокининг милитаристик йўли ва агрессив сиёсати мамлакатнинг мудофаа қобилиятини лозим даражада сақлаб туриш чораларини кўришимизга мажбур этмоқда. Бу — ҳозирги дунёнинг қатъий зарурати бўлиб, бу зарурат бизнинг тинч қурилиш режаларимизга зарар етказган ҳолда бир талай маблағни шу ишларга сарфлашни талаб қилади, албатта. Бироқ, илгари ҳам бир неча бор айтиб ўтганимиздек биз бу мақсадларга халқимизнинг, дўстларимиз ва иттифоқчиларимизнинг хавфсизлигини таъминлаш учун мутлақо зарур бўлганидан ортиқча бир сўм сарф қилаётганимиз йўқ ва сарф қилмаймиз ҳам. (Қарсаклар). Зотан биз келажакни тоғ-тоғ қурол уйиб қўйилган манзара тарзида эмас, балки ҳарбий қарама-қаршилик даражасини ўзаро камайтириш тўғрисида иккинчи томон билан оқилона битимларга эришиш тарзида тасаввур қиламиз.

Шу муносабат билан Европадаги ядро қуролини қисқартириш проблемаси алоҳида диққатга сазовор, албатта. Ҳозирги пайтда бу, айтишим мумкинки, кучайиб бораётган жаҳон ракета-ядро уруши хавфининг олдини олишда энг муҳим масаладир.

Совет Иттифоқининг бу масала хусусидаги: иккала томоннинг Европадаги ва Европани нишонга олиб турган қурол-аслаҳаларини уч ҳисса қисқартиришдан тортиб, қитъани ўртача олисликка учадиган ва тактик ядровий воситалардан батамом халос қилишгача бўлган конкрет ва олисни кўзловчи таклифлари сизларга маълум, ўртоқлар. Америка томони Совет Иттифоқининг бир томонлама қуролсизланишини бемаънисларча талаб қилиш ниқобига яшириниб ва буни Вашингтонда ҳақоратомуз тарзда «нуль вариант» деб атаб мазкур масалаларни жиддийроқ муҳокама қилишдан ва айниқса, уларни ҳал этишдан ҳамон бош тортиб келаётганлиги ҳам маълум.

Аммо биз томонларнинг тенглиги ва баб-баравар хавфсизлиги асосида оқилона бир битимга эришиш йўлидаги умидлардан воз кечмаймиз. Бугина эмас — биз сўз билан ҳам, иш билан ҳам шунга ҳар тарафлама интилаяпмиз. Азиз ўртоқлар, ҳозир мен сизларга шуни маълум қила оламанки. **Совет раҳбарлари** ҳар иккала томоннинг Европадаги ядро воситаларини кўплаб қисқартириш тўғрисида адолатли битимга эришишни енгиллаштиришга интилиб ва яхши ўрнак кўрсатишни истаб **СССРнинг Европа қисмида ўртача олисликка учириладиган ядро қуролларини жойлаштирмаслик тўғрисида бир томонлама қарор қабул қилдилар. Бу ерда ҳозиргача жойлаштирилган шундай қуролларни биз миқдор ва сифат жиҳатидан бир даражада сақлаб қоламиз, СС-4 ва СС-5 номлари билан маълум бўлган эски ракеталарни бирмунча янги — СС-20 ракеталари билан алмаштиришни тўхтатамиз.**

Бундай тақиқлаш Европа учун мўлжалланган ва ўртача олисликка учириладиган ядро воситаларини тенглик ва баб-баравар хавфсизлик асосида қисқартириш тўғрисида Қўшма Штатлар билан битимга эришилгунга қадар ёки бўлмаса АҚШ раҳбарлари халқларнинг хавфсизлигини, назар-писанд қилмай барибир Европада «Першинг-2» ракеталари ва қанотли ракеталарни жойлаштиришга амалда тайёргарлик кўришга ўтадиган пайтгача амал қилиб туради.

Сўнгра, биз илгари айтганимиздек, икки томон ўртасида келишиб олинган тақиқлашга эришилган тақдирда келгусидаги келишиб олинадиган қисқартириш ҳисобига Европадаги ўзимизнинг ядро воситаларимиз миқдорини холис ниятимизни намойиш этиб бир томонлама тартибда камайтиришга тайёр бўлур эдик. Ҳозир биз ўзимизнинг тинчликка бўлган иродамизни ва икки томон учун маъқул бўлган битимга эришиш мумкинлигини намойиш этувчи янги қадам қўйишга қарор қилдик. **Совет Иттифоқи халқаро вазият яна кескинлашмаган тақдирда шу йилнинг ўзидаёқ ўртача олисликка учириладиган ракеталарининг маълум миқдорини ўз ташаббуси билан қисқартириш ниятидадир.**

Биз ана шу қарорларни эълон қилар эканмиз, бутун дунё халқлари Совет Иттифоқи кўрсатаётган тинчликсеварликни ва холис ниятни муносиб баҳолашларига аминмиз. (Давомли қарсаклар).

Биз Ғарбдаги музокарадошларимиз ҳам бунга жавобан холис ният руҳида ижобий қадамлар қўя оладилар, деб умид қиламиз.

Шу билан бирга биз қуйидагилар тўғрисида жуда равшан огоҳлантириб қўйишни ўзимизнинг бурчимиз, деб ҳисоблаймиз. Мабодо АҚШ ва унинг НАТОдаги иттифоқчиларининг ҳукуматлари халқларнинг тинчликка бўлган хоҳиш-иродасини поймол этиб, СССР территориясидаги объектларга зарба ура оладиган Американинг юзлаб янги ракеталарини Европада жойлаштиришдан иборат режаларини амалга оширадиган бўлсалар, дунёда бошқача стратегик вазият вужудга келган бўлур эди. Мамлакатимизга ва унинг иттифоқчиларига Қўшма Штатлар томонидан қўшимча реал хавф-хатар юзага келган бўлур эди. **Бу ҳол бизни шундай жавоб чоралари кўришга мажбур этган бўлур эдики, бу чоралар бошқа томонни, шу жумладан бевосита Қўшма Штатларни, унинг территориясини худди шундай аҳволга солиб қўйган бўлур эди. Буни эсдан чиқармаслик керак.** (Қарсаклар).

Бу ҳол стратегик ядро қуролларини чеклаш ва қисқартириш тўғрисида СССР билан АҚШ ўртасидаги аҳдлашув масаласи тинчлик тақдири учун, жаҳон ядро ёнғини хавфини камайтириш учун қандай аҳамиятга эга эканлигини яна бир бор эслатади. Маълумки, 1979 йилда шу хусусда имзоланган шартномани АҚШ амалга киритишдан воз кечди. Мазкур проблема юзасидан музокараларни давом эттиришни ҳам Вашингтон ҳануз истамаяпти. Ҳолбуки, мазкур масала тобора ўткир ва шошилинч масала бўлиб қолмоқда.

Биринчидан, Американинг Европада янги ракеталарни жойлаштириш режалари амалга оширилиши иккала томон стратегик воситаларининг шу вақтга қадар эришилган мувозанатини чиппакка чиқариши келгуси учун жуда оғир оқибатларга сабаб бўлиши мумкин.

Иккинчидан, томонлар оммавий қирғин қуролларининг янги турларини ишлаб чиқишлари (бунга шартнома асосида чек қўйилмаган тақдирда) чеклашлар, қисқартиришлар ва контроль тўғрисида ҳозирча эришишнинг иложи бўлган битимларга путур етказган бўлур эди.

Шунинг учун ҳам биз Қўшма Штатлар ҳукуматини СҚЧга доир музокараларга сунъий ғовлар солмай, яқин вақт ичида унга киришишга даъват этамиз. **Музокаралар яна бошлангунга қадар эса биз ҳар иккала томон ўз зиммасига қуролланиш пойгасининг янги даврасини бошламаслик, денгизда ва ердаги базаларга қўйиладиган ва жуда олисга учириладиган қанотли ракеталарни жойлаштирмаслик тўғрисида ўзаро мажбурият қабул қилишларини таклиф этамиз.** (Қарсаклар).

Биз умуман дунёдаги вазият давлатларнинг бир-бирларига қарама-қарши турган ҳар иккала блоклари ўзларининг ҳарбий фаолиятида ниҳоят даражада вазмин бўлишларини тақозо этади, деб ҳисоблаймиз. **Масалан, биз ҳарбий денгиз флотларининг ҳаракатларини ўзаро чеклаш тўғрисида аҳдлашиб олишга тайёр бўлур эдик. Жумладан, биз иккала томоннинг ракета ташувчи сув ости кемалари ҳозирги жуда кенг жанговар соқчилик районларидан чиқарилиши тўғрисида, ана шу кемаларнинг сузиши ўзаро келишилган марралар билан чекланиши ҳақида шартлашиб олиш мумкин, деб ҳисоблаган бўлур эди. Биз денгиз ва океанларнинг акваторияларига, хусусан энг кўп кема қатнайдиган денгиз йўллари ўтадиган районларга ишонч тадбирларини ёйиш тўғрисидаги масалани муҳокама қилишга ҳам тайёр бўлур эдик.** Хуллас, биз дунё океанининг имкони борича кўпроқ қисмини яқин вақт ичида тинчлик зонаси бўлиб қолиши тарафдоримиз. (Қарсаклар).

Қуролланиш пойгасини жиловлаш ва янги жаҳон уруши хавфининг олдини олиш масалаларига доир бизнинг янги таклифларимиз мана шулардан иборат. Кўриб турибсизларки, ўртоқлар, партиямиз билан Совет ҳукуматимиз халқдан олган наказини виждонан бажармоқда, мамлакатимиз меҳнаткашларининг, қолаверса, бутун инсониятнинг мустаҳкам тинчликка, осойишта ер планетасининг осмони мусаффо бўлишига боғлаган умидларини оқлаш учун ҳамма ишни қилмоқда. (Давомли қарсаклар).

Ўртоқлар! Менинг нутқим учун ажратилган вақт тугаб қолди. Пировардида бир неча оғиз сўз айтмоқчиман. Бу йил — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи ташкил этилганига 60 йил тўлади.

Бу — азиз Ватанимизнинг катта байрами, халқлар дўстлигининг байрамидир.

Бу — ленинча миллий сиёсатнинг тантанасидир. Шу билан бирга бу байрам иш якунларини чиқариш, келажак вазифаларини белгилаш ва аниқлаш учун яхши мавриддир. Биз шонли юбилейни кутиб олишга ҳозирлик кўрар эканмиз, ўз ҳаракатларимизни янги жамият қуришнинг ленинча программаси билан қайта-қайта таққослаймиз.

Партия Марказий Комитети коммунистлар ва партиясизларни, барча авлодларга мансуб кишиларни, ҳамма меҳнаткашларни Совет Иттифоқининг 60 йиллигини КПСС XXVI съезди тарихий қарорларини амалга оширишда янгидан-янги ютуқлар билан кутиб олишга чақиради. (Давомли қарсаклар).

Касаба союзлари кўп миллатли улуғ давлатимизни янада ривожлантиришда, коммунизм қурилишида тобора катта роль ўйнайверади, деб ишонч билдиришга ижозат бергайсизлар.

Азиз дўстлар, сизларнинг ҳаммангизга, алоҳида-алоҳида ҳар бирингизга меҳнатда ва жамоат фаолиятида каттадан-катта муваффақиятлар, турмушда бахт-саодат ва шодлик тилайман. (Гулдурос давомли қарсаклар. Ҳамма ўрнидан туради. Съезд делегатлари: «КПССга Шон-Шарафлар! «Яшасин ленинчи Марказий Комитет! «Ура!» деган сўзларни баралла айтадилар).

СОВЕТ ЖАМИЯТИНИНГ ТАЪСИРЧАН КУЧИ

(Боши биринчи бетда).

Ўртоқ Л. И. Брежнев бошчилигидаги КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси баланд руҳ ва якдиллик билан съезднинг Фахрий президиумига сайланди.

Бизнинг съездимизда, деди ВЦСПС раиси. Коммунистик партия ва Совет давлатининг раҳбарлари ҳозир бўлдилар. Уларнинг ҳаммаси якдиллик билан касаба союзлари XVII съездининг делегатлари қилиб сайландилар. Нотиқ партия билан халқнинг содиқ фарзанди, замонамизнинг атоқли сиёсий ва давлат арбоби Леонид Ильич Брежнев бошчилигидаги КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзоларини съезд делегатлари ва меҳмонлари номидан узоқ давом этган гулдурос қарсаклар остида самимий табриклади. Нотиқ КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидатларни. КПСС Марказий Комитети секретарларини, бошқа раҳбарларни ҳам табриклади.

С. А. Шалаев совет касаба союзлари съездининг ишида қатнашмоқ учун 123 мамлакатдан 160 миллий касаба союз марказлари ва 8 та халқаро ташкилотдан вакил бўлиб 131 делегация келганлигини маълум қилди. У чет эллик дўстларни, барча қитъалардаги ишчилар синфининг вакилларини СССР касаба союзлари номидан қизғин табриклади. Съезд ишида жаҳон касаба союз ҳаракати жуда турли отрядларининг намояндалари иштирок этаётганлиги совет меҳнаткашлари чет эллардаги синфдош қардошлари билан кенг кўламда мустаҳкам ва бузилмас интернационал дўстлик алоқалари ўрнатганлигидан далолат беради. Бу — халқаро ишчилар бирдамлигининг, меҳнат аҳли қуролланиш пойгасини жиловлаш, демократия, миллий мустақиллик ва социал тараққиёт учун, бутун дунёда тинчлик учун муштарак курашда ўз сафларини жипслаштиришга астойдил интилаётганлигининг янги ёрқин намойишидир.

Нотиқ жаҳон ишчилар синфининг энг катта ва энг мўътабар ташкилоти бўлмиш Жаҳон касаба союзлари федерациясининг делегациясини, ижтимоий тараққиётни бошқаришда омманинг реал иштирок этиш имкониятларини ўзининг амалий тажрибаси билан бутун дунё меҳнаткашларига кўрсатаётган социалистик мамлакатлар касаба союзларининг вакилларини, монополияларнинг эксплуататорлик сиёсатига, ишсизликка, пулнинг қадрсизланишига ва капитализмнинг бошқа социал иллатларига қарши қатъий кураш олиб бораётган Европа, Осиё, Африка, Америка, Австралия ва Океания мамлакатлари касаба союз марказларининг делегацияларини, халқаро ташкилотларнинг, шунингдек регионал касаба союз бирлашмаларининг намояндаларини табриклади.

Биз яна бир бор таъкидлаймизки, деди ВЦСПС раиси, совет касаба союзлари замонамизнинг туб масалаларини меҳнат аҳли манфаатларини кўзлаб ҳал этиш йўлида ҳамиша бошқа мамлакатларнинг ишчилар синфи ҳамда касаба союзлари билан пролетар интернационализми ва бирдамлик позицияларида турди ва бундан буён ҳам шундай позицияда қаттиқ туради.

Съезд қатнашчилари кейинги йилларда ҳаётдан кўз юмган, меҳнаткашларнинг манфаатлари йўлидаги курашда ҳалок бўлган халқаро касаба союз ҳаракати таниқли арбобларининг хотирасини бир дақиқа сукут сақлаб ҳурмат билан эсга олдилар

Делегатлар съезднинг раҳбар органларини — президиум, секретариат, редакцион комиссия ва мандат комиссиясини сайладилар.

Съезднинг кун тартиби ва иш тартиби тасдиқланади. Съезд делегатларининг кўриб чиқиши учун қуйидаги масалалар киритилган:

1. ВЦСПС иши тўғрисида ҳисобот ва КПСС XXVI съезди қарорлари асосида СССР касаба союзларининг вазифалари.

2. Марказий ревизия комиссиясининг ҳисоботи.

3. Бутуниттифоқ касаба союзлари Марказий Советини сайлаш.

4. Марказий ревизия комиссиясини сайлаш.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари СССР Олий Совети Президиумининг Раиси **Л. И. Брежнев**га сўз берилади. Съезд делегатлари ва меҳмонлари Леонид Ильични ўринларидан туриб узоқ давом этган гулдурос қарсаклар билан кутиб оладилар.

Кремлнинг Съездлар саройига йиғилган кишилар ўртоқ Л. И. Брежневнинг «Меҳнат аҳли тўғрисида ғамхўрлик, ишлаб чиқариш ҳақида ғамхўрлик касаба союзларининг диққат марказида бўлсин» мавзуидаги нутқини зўр эътибор бериб тингладилар. Нутқ гулдурос, давомли қарсаклар билан бир неча марта бўлиниб турди.

Сўнгра съезд кун тартибининг биринчи бандини кўриб чиқишга киришди. ВЦСПС раиси **С. А. Шалаев** «ВЦСПСнинг иши тўғрисида ҳисобот ва КПСС XXVI съезди қарорлари асосида СССР касаба союзларининг вазифалари» ҳақида доклад қилди.

Кечқурунги мажлисда делегатлар касаба союзлари Марказий ревизия комиссиясининг ҳисоботини тингладилар. Комиссия раиси Е. Ф. Гугина доклад қилди.

Шундан кейин ВЦСПС ва Марказий ревизия комиссиясининг ҳисобот докладларини муҳокама қилиш бошланди.

СССР касаба союзларининг XVII съезди ўз ишини давом эттирмоқда.

(ТАСС).

СССР КАСАБА СОЮЗЛАРИНИНГ XVII СЪЕЗДИ

ВЦСПСнинг иши тўғрисида ҳисобот ва КПСС XXVI съезди қарорлари асосида СССР касаба союзларининг вазифалари

ВЦСПС раиси ўртоқ С. А. ШАЛАЕВ доклади

КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президиуми Раиси ўртоқ Леонид Ильич Брежневнинг ёрқин, илҳомбахш нутқи ҳаммамизда чуқур, ўчмас таассурот қолдирди, деди докладчи.

Бу нутқ бутун мазмуни билан иқтисодий ва социал тараққиётнинг партия XXVI съезди қарорларидан келиб чиқадиган туб вазифаларини ҳал этишга йўллайди. Нутқнинг ҳар бир қоидаси, ҳар бир фикри совет кишиларининг фаровонлиги ва бахт-саодати тўғрисида оталарча ғамхўрлик билан йўғрилган. Тинчлик тўғрисида Леонид Ильич олға сурган янги таклифлар бутун инсониятнинг тақдири учун ҳақиқатда бебаҳо аҳамиятга эга бўлиб, халқимизнинг ер юзида тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлашдан иборат яхши ниятларини ифода этади.

Ўртоқ Л. И. Брежневнинг нутқи, КПСС Марказий Комитетининг съездимизга табрикномаси — партиямиз, унинг ленинчи Марказий Комитети касаба союзларнинг фаолиятига, мамлакатимизнинг ҳаётида, совет жамиятининг сиёсий системасида унинг роли ва аҳамиятини юксалтиришга нақадар катта эътибор бераётганлигининг янги ёрқин ифодасидир. Партия касаба союзларига ҳамиша таъсирли ижтимоий куч, омма ўртасида ўзининг мустаҳкам таянчи, демократияни ривожлантиришнинг, меҳнаткашларни коммунизм қурилишига жалб этишнинг қудратли воситаси деб қараб келмоқда.

Ҳозирги босқичда касаба союзлар ишининг туб назарий ва амалий масалалари КПСС съездларининг ҳужжатларида, партия Марказий Комитетининг қарорларида, ўртоқ Л. И. Брежневнинг асарларида чуқур ишлаб чиқилди. Леонид Ильич бугун сўзлаган нутқида касаба союзлар олдига узоқ келажак учун принципиал конкрет вазифаларни қўйди. Бу нутқ бутун касаба союз ишига янги бир омил бахш этади, ВЦСПСнинг, ҳар бир касаба союз Марказий Комитети ва касаба союз Советининг, ҳар бир касаба союз ташкилотининг фаолияти учун асосий негиз бўлади. Бу нутқ касаба союзлар учун бебаҳо ёрдам, ҳамма ишларида раҳнамо бўлиб хизмат қилади.

Коммунистик партия касаба союзларининг ҳуқуқларини кенгайтириш тўғрисида, касаба союзлар ўзларининг социал вазифаларини тобора тўлароқ ва яхшироқ бажаришлари ҳақида доимо ғамхўрлик қилиб келади. Бу вазифалар етук социализм шароитида янада ривож топиб, янги-янги мазмун билан бойиб бормоқда. Булар СССР Конституциясида, шунингдек кейинги йилларда КПСС Марказий Комитетининг ташаббуси билан қабул қилинган бир қанча қонун актларида ўз ифодасини топди. Натижада совет касаба союзларининг обрў-эътибори янада ортди, уларнинг имкониятлари ва сиёсий, хўжалик вазифаларини ҳамда социал-иқтисодий масалаларни ҳал этишга қўшаётган реал ҳиссалари анча ошди.

Бутун тарихимиз, бутун ҳозирги замон совет воқелиги касаба союзларнинг, касаба союзлар муваффақиятли фаолиятининг куч манбаи партия раҳбарлигида эканлигини яққол тасдиқламоқда. Касаба союзларимиз партия билан чамбарчас боғланган. Касаба союзларимизнинг Коммунистик партия ўртага қўяётган мақсадларидан бўлак мақсадлари бўлмаган ва ҳозирда ҳам йўқ. Касаба союзларининг умумхалқ давлатимиз ҳимоя этаётган манфаатлардан бўлак манфаатлари йўқ.

Азиз Леонид Ильич! Съезд делегатлари номидан, касаба союзларнинг барча аъзолари номидан партия Марказий Комитетини, Сиёсий бюрони ва шахсан Сизни ишонтириб айтамизки, совет касаба союзлари бундан буён ҳам партия йўлига, Сизнинг йўл-йўриқларингиз ва доно маслаҳатларингизга қатъий амал қилиб бориб, олижаноб коммунистик идеаллар амалга оширилиши учун курашда актив қатнашаверади.

Леонид Ильич, совет кишилари Сизни, буюк заҳматкаш, ишчидан то ленинчи Коммунистик партиямизнинг ва буюк Совет давлатимизнинг раҳбаригача шонли ҳаёт йўлини босиб ўтган, тақдири дарҳақиқат тилларда достон бўлган инсон сифатида астойдил севадилар.

Азиз Леонид Ильич. Сизга сидқидилдан мустаҳкам сиҳат-саломатлик, битмас-туганмас бардамлик ва куч-ғайрат, буюк Ватанимизнинг фаровонлиги, халқлар ўртасида тинчлик ва дўстлик ишининг ривожи, барча меҳнат аҳлининг қувончи ва бахт-саодати, коммунизм тантанаси йўлидаги кўп қиррали фаолиятингизда янги-янги катта муваффақиятлар тилаймиз!

Касаба союзларининг XVI съездидан бери беш йил ўтди, деб давом қилди докладчи. Бу вақт жамиятимиз ҳаётининг ҳамма соҳалари тараққиётида юксак даражада жўшқинлик қайд этилган давр бўлди.

Ўнинчи беш йилликда катта кўламдаги иқтисодий бунёдкорлик режалари амалга оширилди. Мамлакат коммунизмнинг моддий-техника базасини яратишдаги асосий йўналишларда анча олға силжиди. Совет халқининг фаровонлиги юксалди. Социалистик турмуш тарзининг моддий ва маънавий негизлари мустаҳкамланди. Ватанимизнинг иқтисодий ва мудофаа қудрати ошди.

Партия раҳбарлигида совет демократиясини янада ривожлантириш борасида жуда катта ишлар қилинди. Ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлар, халқ зиёлилари, тенг ҳуқуқли республикаларнинг, Советлар мамлакати халқлари ва элатларининг бутун аҳил оиласи КПСС теварагида янада маҳкамроқ жипслашди. Улар партиямизнинг ички ва ташқи сиёсатини чексиз қўллаб-қувватламоқдалар.

КПССнинг XXVI съезди партия билан халқ олдида янги-янги уфқлар очди. Съезд қабул қилган ва илмий теранлиги, замонанинг энг мураккаб проблемаларига дадил ёндашганлиги билан ажралиб турувчи қарорларида социалистик жамиятнинг узоқ йилларга мўлжалланган улкан тараққиёт программаси баён этилган, мамлакатимизнинг иқтисодий, илмий-техникавий ва маънавий потенциалларидан мумкин қадар кўпроқ самарали фойдаланиш йўллари кўрсатиб берилган. Съезднинг 80-йилларга мўлжалланган тинчлик программаси, Совет Иттифоқининг тинчликсеварлик ташаббуслари халқаро ҳаётнинг муҳим ижобий омили бўлиб қолди.

Нотиқ XXVI съезд ғоялари КПСС Марказий Комитетининг 1981 йил ноябрь Пленуми қарорларида бевосита давом эттирилганлигини айтди. Марказий Комитет Пленумининг қарорида, ўртоқ Л. И. Брежнев нутқида бутун халқ хўжалик комплексини юксак самарали ривожлантиришда белгиловчи аҳамиятга эга бўлган социал-иқтисодий проблемаларга асосий эътиборни қаратди.

КПСС XXVI съездидан кейин ўтган бир йил партия белгилаб берган улуғ коммунистик бунёдкорлик режалари изчиллик билан амалга оширилаётганлигини кўрсатди. Марказий Комитет, КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси ижтимоий ва социал тараққиётнинг етилган проблемаларини олисни кўзлаб илмий асосда ҳал қилмоқдалар, ленинча раҳбарлик услубининг юксак намуналарини кўрсатмоқдалар. Буларнинг ҳаммаси, мамлакатдаги маънавий-сиёсий вазиятга, совет кишиларининг сиёсий активлиги ва меҳнат ғайрати жўш урнишига ғоят самарали таъсир кўрсатмоқда, уларни коммунизм тантанаси йўлидаги янги-янги ишлар ва зафарларга руҳлантирмоқда.

Барча совет кишилари КПСС Марказий Комитетининг «Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи ташкил этилганлигининг 60 йиллиги тўғрисида»ги қарорини баланд руҳ билан, илҳомланиб қабул қилдилар. Барча республикалар, ўлкалар ва областларнинг меҳнаткашлари зарбдорларча ишлашнинг ажойиб намуналарини кўрсатмоқдалар, 1982 йил ва умуман ўн биринчи беш йиллик плани муваффақиятли бажарилиши учун ҳамма ишларни қилмоқдалар.

Коммунистик бунёдкорликда эришилган ёрқин муваффақиятлар, халқаро кўламда Ватанимиз обрў-эътиборининг ошганлиги — совет халқи илҳомбахш меҳнатининг, партиямиз, КПСС Марказий Комитетининг, атокли партия ва давлат арбоби, тинчлик ва коммунизм учун, меҳнат аҳлининг бахт-саодати учун толмас курашчи ўртоқ Леонид Ильич Брежнев бошчилигидаги КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси тутаётган доно ва узоқни кўзловчи сиёсатнинг натижасидир.

Касаба союзлари КПСС XXVI съездининг йўл-йўриқларига амал қилиб, ўз куч-ғайратларини аввало социалистик экономикани юксалтиришга, ўн биринчи беш йиллик асосий вазифаларини муваффақиятли бажаришга сарфлаб келмоқдалар. Маълумки, бу вазифа халқ хўжалигини барқарор, олға ривожлантириш, фан-техника тараққиётини жадаллаштириш ва экономикани интенсив тараққиёт йўлига ўтказиш, мамлакатнинг ишлаб чиқариш потенциалларидан янада рационал фойдаланиш, ҳамма хил ресурсларни бутун чоралар билан тежаш ҳамда иш сифатини яхшилаш асосида совет кишиларининг фаровонлигини янада оширишни таъминлашдан иборатдир.

КПССнинг XXVI съездида ўртага қўйилган «Экономика тежамли бўлмоғи керак» деган шиор биз учун асосий, белгиловчи шиордир. Касаба союзлар ўзининг барча ишлаб чиқариш — оммавий ишларини, ташкилотчилик ва тарбиявий ишларини шу шиорга мувофиқ янада собитқадамлик билан олиб боради. Социалистик мусобақани ташкил этишга қўйиладиган асосий талабларни ҳам ана шулар тақозо этади. Социалистик мусобақа касаба союзларининг экономикани ривожлантиришга энг муҳим таъсир кўрсатиш воситасидир.

Сарчашмаларида буюк Ленин турган социалистик мусобақа социалистик турмуш тарзининг ажралмас ва энг характерли томони бўлиб қолди, деб бемалол айтиш мумкин. Мусобақа жамики иқтисодий, социал, тарбиявий вазифаларни ҳал этишга жуда катта ижобий таъсир кўрсатмоқда.

Мусобақа жараёнида доимо кўпгина ажойиб ташаббуслар вужудга келмоқда. Шу ташаббусларни қўллаб-қувватлаган минглаб бирлашмалар ва корхоналар 1981 йил планларини муддатидан илгари бажарди. Юз минглаб илғор ишчилар СССР касаба союзларининг XVII съезди очиладиган кунгача 1982 йилнинг биринчи квартали шахсий топшириқларини бажариб бўлди.

Уртоқ Л. И. Брежнев партия XXVI съездида сўзлаган нутқида «пастдан-юқорига»: меҳнаткаш, бригада, корхона, тармоқ линияси бўйлаб тузиладиган муқобил планлар ва бошқа ташаббуслар меҳнат мусобақасига асос қилиб қўйилиши лозимлигини таъкидлаганди. Сўнгра шу ташаббуслар давлат плани билан «туташтирилмоғи» керак. Муқобил планлар тобора кенгроқ ёйилиб, корхона ва бирлашмалар хўжалик ҳаётининг нормаси бўлиб қолмоғига эришиш зарур.

Тармоқлараро ва тармоқ ичи алоқаларининг ривожланиши ва мураккаблашиши билан, ишлаб чиқаришни ихтисослаш ва кооперациялаш чуқурлашиши билан, деди докладчи, турдош корхоналарнинг мусобақаси, айниқса йирик объектларни қуришдаги бундай мусобақа тобора катта аҳамият касб этиб бормоқда. Турдош корхоналарнинг мусобақаси, «ишчи эстафетаси» янада кенг ёйилиши лозим. Мусобақа шартлари ҳам, рағбатлантириш тадбирлари ҳам шартномадаги интизомга қатъий риоя этишга йўлланмоғи муҳимдир.

Касаба союзларининг Марказий Комитетлари ишлаб чиқариш — оммавий иш масалаларига тармоқ нуқтаи-назаридангина эмас, умумдавлат мавқелари нуқтаи назаридан ҳам қарашлари керак. Уларнинг фаолиятларини бир-бирларига қатъий мувофиқлаштириш, турдош корхоналарнинг мусобақалари ривожланишига салбий таъсир кўрсатаётган тарқоқликни бартараф этиш талаб этилади.

Ҳозирги шароитларда қишлоқ хўжалигини ҳамда аграр-саноат комплексининг бошқа тармоқларини ривожлантиришда касаба союзларининг роли ошмоқда. Экономика аграр секторининг проблемалари партия билан давлатнинг доимо диққат марказида турибди, бу проблемалар КПСС XXVI съездининг қарорларида кенг кўламда акс эттирилди. Партия аграр сиёсатини амалга ошириш натижасида қишлоқ хўжалигимиз анча олға қадам ташлади.

Ҳисобот даврида касаба союзлари қишлоқдаги ишларини активлаштирди, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини янада юксалтиришга актив ёрдам берди. Шу билан бирга озиқ-овқат проблемасини ҳал этишга қўшадиган ҳиссамиз янада сезиларли бўлмоғи лозим. Корхоналардаги ёрдамчи хўжаликларни, колхозчилар, ишчилар ва хизматчиларнинг томорқа участкаларини ривожлантириш тўғрисида ғамхўрлик қилиш касаба союз органларининг ниҳоятда муҳим иши ҳисобланади. Улар коллектив боғдорчилик ва деҳқончилик қилиш учун ер ажратиш масалаларини маҳаллий ҳокимият органлари билан яқин алоқада тезроқ ҳал этишлари, зарур асбоб-ускуна, кичик механизация воситалари, ўғит харид этишда гражданларга ёрдам беришлари керак.

Нотиқ илғор тажрибалардан фойдаланиш масалаларига тўхталиб, бугунги кунда илғор тажрибаларни жорий этиш мустаҳкам план заминига қўйилаётганлигини таъкидлади. ВЦСПС ҳамда СССР Фан ва техника Давлат комитети илғор тажрибаларни ўрганиш, умумлаштириш ва жорий этиш тартиби тўғрисида Умумиттифоқ методик кўрсатмаларини, министрликлар ва касаба союзларининг Марказий Комитетлари эса тармоқ методик кўрсатмаларни тасдиқлади. Мамлакатнинг бир қанча регионларида ҳам шундай тадбирлар амалга оширилмоқда.

Экономикани кўпроқ интенсив тараққиёт йўлига ўтказишни тугаллаш борасида партия белгилаб берган йўлнинг амалга оширилиши социалистик мусобақа янада такомиллаштирилишини, уни ташкил этишдаги мавжуд камчиликларга барҳам берилишини тақозо этади.

Докладчи қўл меҳнатини, айниқса оғир меҳнатни камайтириш проблемаларини ҳал этиш тўғрисида гапириб, бунинг иқтисодий аҳамиятидан ташқари катта социал аҳамияти ҳам борлигини таъкидлади. Кейинги пайтларда касаба союз ташкилотларининг бу масалани ҳал этишга диққат-эътибори бир мунча кучайди. Ҳозир халқ хўжалигида қўл меҳнатини камайтиришни кўзда тутувчи тармоқ комплекс программаси ишлаб чиқилиб, ниҳоясига етказилмоқда. Бу программа шу иш суръатлари тахминан 3—4 баравар жадаллаштирилишини назарда тутади. Касаба союзларининг Марказий Комитетлари ва Советлари ҳам тармоқлар ва мамлакат регионлари учун шундай программаларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда фаол қатнашишлари муҳимдир.

Меҳнаткашлар фан-техника ижодкорлигини ҳамма чоралар билан ривожлантириш касаба союзларининг асосий ва бевосита иши бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади. Ўтган беш йилликда ихтирочилар ва рационализаторларнинг таклифларини жорий этиш 29 миллиард сўмдан ортиқ — ўтган даврга нисбатан бир ярим баравар кўп шартли тежам берди. Аммо бу ишда касаба союзлар ўзининг катта-катта имкониятларидан ҳамон фойдаланишга муваффақ бўлолмаяпти. Фан-техника жамиятлари ва Бутуниттифоқ ихтирочилар ва рационализаторлар жамиятига жуда кўплаб кишиларнинг аъзо бўлганлиги ва тежалган пуллар замирида баъзан ишнинг яхши мувофиқлашмаганлиги, майда-чуйда мавзуларга ўралашиб қолишлик яширениб келмоқда.

Ўтган беш йилликда ВЦСПС давлат ва хўжалик органлари билан биргалашиб, меҳнатни илмий асосда ташкил этиш масалаларини янада планли ва комплекс равишда ҳал этишга интилди. Меҳнатни илмий асосда ташкил этиш юзасидан тармоқ ва тармоқлараро талаблар, бошқа норматив материаллар ишлаб чиқилди ва тасдиқланди. Улар корхоналарни технологик жараёнлар ва машина-ускуналарни лойиҳалашда мажбурий бўлиб қолди. СССР Госплани ва СССР Госкомтруди ВЦСПС иштирокида ҳар бир тармоқ ва республика учун меҳнатни илмий асосда ташкил этиш юзасидан беш йиллик топшириқларини белгилаб чиқди. Шу топшириқлар амалга оширилса халқ хўжалигининг меҳнат ресурсларига бўлган эҳтиёжларини уч миллион 900 минг кишига камайтириш мумкин бўлади.

С. А. Шалаев меҳнатни ташкил этиш ва рағбатлантириш бригада формаси ривожланишини анализ қилиб, ҳозир саноат ишчиларининг тахминан ярми бригадаларга бирлаштирилганлигини айтди. Аммо битта наряд билан ишлаётган ва иш ҳақини белгилашда меҳнат иштироки коэффициентини қўлланаётган бригадалар ҳали оз. Комплекс бригадалар ва ишларни узлуксиз бажарадиган бригадалар кам ташкил этилган.

Партия ишлаб чиқаришни бошқариш ишида меҳнаткашлар ва меҳнаткашлар касаба союз ташкилотларининг ҳуқуқларини кенгайтириш йўлини изчиллик билан ўтказиб келмоқда. Шу нуқтаи назардан доимий ишлайдиган ишлаб чиқариш кенгашларининг иши катта аҳамиятга эга. Бундай кенгашларнинг кўплари учун ишчанлик, билармонлик, коллектив фикрини ифодалай билиш хислатлари хосдир. Шундай ҳолларда маъмуриятда ҳам доимий ишлайдиган ишлаб чиқариш кенгашлари билан маслаҳатлашиб туриш эҳтиёжи пайдо бўлади. Масалан, М. И. Калинин номидаги Воронеж темирчилик-пресслаш машина-ускуналари ишлаб чиқариш бирлашмасида доимий ишлайдиган ишлаб чиқариш кенгашининг таклифларини амалга ошириш бу вазифани янги қувватларни ишга солмай ички резервлар ҳисобига ҳал этишга имкон берди.

Экономикани янада юксалтириш улкан планлари касаба союзлар олдига янги-янги мураккаб вазифаларни қўймоқда. Ўн биринчи беш йиллик планини муваффақиятли бажаришга, жамоат ишлаб чиқариши самарадорлигини юксалтиришга касаба союзлар қўшадиган ҳиссани кўпайтиришга меҳнат коллективларининг диққат-эътибор ва куч-қувватларини қаратиш — шу вазифаларнинг моҳиятини ташкил этади. Партия бизни айни шунга даъват этмоқда. Касаба союзлари ишлаб чиқариш иқтисодий фаолиятининг ўзаги айни шундан иборат бўлиши керак.

Ўртоқ Л. И. Брежнев ҳар бир киши тўғрисида, унинг талаб-эҳтиёжлари тўғрисида конкрет ғамхўрлик қилиш иқтисодий сиёсатимизнинг боши ва пировард мақсади эканлигини КПССнинг XXVI съездида таъкидлаганди. Айни шунинг учун ҳам экономика кишиларнинг турмуш шароитини яхшилаш билан боғлиқ вазифаларни амалга оширишга тобора эътибор бермоқда.

Ўнинчи беш йилликда социал проблемаларни ҳал этишда янги қадам қўйилди, деди докладчи. Халқ турмуш даражасини юксалтиришга миллий даромаддан бундан аввалги беш йилликка нисбатан 334 миллиард сўм кўпроқ сарфланди. Аҳоли жон бошига реал даромадлар 18 процент кўпайиб, 1965 йилга нисбатан икки баравар ортди. Етмишинчи йилларда реал даромадлар ўсишининг бош манбаи—иш ҳақи соҳасида катта-катта тадбирлар амалга оширилди. КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети ва ВЦСПСнинг қарорига мувофиқ 100 миллиондан кўп ишчи ва хизматчининг янги ставкалари ва иш ҳақи жорий этилди. Уй-жой қурилиши программаси юксак суръатлар билан бажарилди.

Буларнинг ҳаммаси жамиятимиз қанчалик етук бўлса, биз меҳнаткашларнинг уй-жой, овқатланиш, хизмат кўрсатиш, соғлиқни сақлаш ва билим олиш каби кундалик эҳтиёжларига — инсоннинг фаровонлигини, шунингдек кайфиятини белгилайдиган ҳамма нарсага шунчалик кўп эътибор беришимиз мумкинлиги ва кераклигини яққол тасдиқлайди.

Меҳнатга ҳақ тўлашни такомиллаштириш ва ижтимоий истеъмол фонди маблағларидан рационал фойдаланиш борасидаги чораларнинг амалга оширилиши муҳим аҳамиятга эга. Беш йиллик охирига борганда шу фондлардан бериладиган тўловлар ва имтиёзларнинг жами миқдори тўрт кишилик оилага ҳисоблангандa йилига 2 минг сўмдан ошиб кетади.

Ҳозирги вақтда хўжалик механизмини такомиллаштириш борасидаги тадбирларнинг амалга оширилиши иш ҳақи фондлари ҳамда корхоналарни иқтисодий рағбатлантириш фондларини тузиш ишлаб чиқаришнинг самарадорлик кўрсаткичларига боғлиқ бўлишини кўзда тутмоқда. Иш ҳақида ҳар бир ходимнинг умумий ишга қўшган шахсий ҳиссаси мумкин қадар аниқроқ акс эттирилиши учун у пировард натижалар билан янада маҳкамроқ боғланмоғи лозим.

Халқ турмуш даражасини юксалтириш пул даромадларининг ўсишигагина эмас, аҳолининг турли моллар ва хизматларга бўлган эҳтиёжлари қандай қондирилаётганлигига ҳам боғлиқ. Тўққизинчи ва ўнинчи беш йилликларда истеъмол даражаси, аҳолининг маданий-маиший буюмлар билан таъминланиши анча кўпайди. Аммо бир қанча молларга бўлган талаб тўла-тўкис қондирилмаётганлиги маълум. Бу молларнинг сифатида ҳам тузукроқ силжиш йўқ. ВЦСПС, жойлардаги касаба союз органлари товар ишлаб чиқаришни кўпайтириш, уларнинг хилини ошириш ва сифатини яхшилаш масалалари билан кўпроқ шуғулланадиган бўлиб қолдилар.

Ўртоқ Л. И. Брежнев касаба союзларининг XVI съездида сўзлаган нутқида: «хавфсизлик техникасидан хавфсиз техникага ўтиш» вазифасини ўртага қўйганди. ВЦСПСнинг таклифига биноан мамлакатда меҳнатнинг хавфсизлик стандартлари системаси тузилиб, шунинг асосида мавжуд машина-ускуналарни янгилиш ишлари авж олдириб юборилди.

Давлат касаба союзларига меҳнаткашларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда бундай қонунлар бузилган тақдирда меҳнаткашларнинг ҳуқуқларини ҳимоя этиш борасида кенг ҳуқуқ ва имкониятлар бериб қўйган. Ҳар йили неча ўн минглаб корхоналарда меҳнат тўғрисидаги қонунларга риоя этилиши текширилади. Меҳнаткашларнинг ҳуқуқлари қўпол суратда бузилишига йўл қўйган ва бюрократлик қилган хўжалик раҳбарларига нисбатан маъмурий ва интизомий жазо чоралари кўрилди, шуларнинг баъзилари эса касаба союзларининг талабига биноан ўз лавозимидан бўшатилди.

Касаба союз комитетлари ва Советлари, уларнинг активлари, меҳнат ҳуқуқи ва техникаси инспекцияси ишчилар, хизматчилар ва колхоз аъзоларининг меҳнат ҳуқуқларига риоя этилиши устидан контролни кучайтиришлари, қонунлардан ҳар қандай чекинишларга қаттиқроқ чора кўришлари, кишининг меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя этиш тўғрисида гап борадиган ҳамма ҳолларда ғоят талабчан, принципиал ва, ўртоқ Л. И. Брежнев айтганидек муросасиз бўлишлари керак.

Нотиқ социал страхование масалаларига тўхталиб, Совет давлатининг ана шу мақсадларга сарфлайдиган маблағлари, шунингдек пенсия таъминоти ҳисобот даврида тахминан бир ярим баравар кўпайганлигини айтди. Улуғ Ватан уруши инвалидларига, фронтда ҳалок бўлганларнинг оилаларига пенсия имтиёзлари кенгайтирилди, уруш қатнашчиларининг моддий-маиший таъминоти яхшиланди. Колхозчилар, ишчилар ҳамда давлат корхоналари хизматчиларининг социал страхование даражаларини яқинлаштириш каби муҳим социал-сиёсий вазифа ҳам асосан ҳал этилди.

Нотиқ соғлиқни сақлаш ишларида эришилган муваффақиятлар тўғрисида гапириб, меҳнатга вақтинча лаёқатсиз бўлиб қолганлик сабабли иш вақти ҳамон кўплаб бекор кетаётганлигини уқтириб ўтди. Медицина ходимларининг беморларга эътиборсиз муносабатда бўлиши, қонунни ва хизмат бурчини бузиш ҳоллари бор. Соғлиқни сақлаш ишларини ишлаб чиқаришга мумкин қадар кўпроқ яқинлаштириш, профилактика иши самарадорлигини юксалтириш зарур, деди у.

Санатория-курортда даволашни, дам олиш ва туризмни ташкил этиш меҳнаткашлар соғлиғини сақлаш ва мустаҳкамлаш борасида касаба союзлари қиладиган ишларнинг энг муҳим йўналишларидан бири ҳисобланади. Ҳисобот даврида 130 минг ўринли янги касаба союз шифохоналари ва туристик муассасалари ишга тушди. Шу объектларни қуришда министрликлар ва идораларнинг ҳиссаси икки баравар ортди. Бугунги кунда санаторийлар ва профилакторийларда қарийб 800 минг ўрин бор. Ота-оналарни болалари билан бирга даволайдиган шифохоналар кўпайди, оиласи билан дам олувчилар сони икки баравар ортди.

Курортларда ва туристик базаларда медицина ва маданий-маиший хизмат кўрсатишни яхшилаш масалалари жиддий эътибор беришга сазовордир. Касаба союз курортларини бошқариш, туризм ва экскурсия марказий Советлари кишиларга эътибор бериш, даволаш ва дам олиш учун яхши шароитлар яратиш шу муассасалар фаолиятининг асосий мазмунини ташкил қилиши учун ҳамма ишларни амалга оширишлари зарур.

Докладчи меҳнат шароитини яхшилаш тўғрисида гапириб, умумий овқатланиш, маиший хизмат, хотин-қиз ишчиларнинг меҳнат шароити ва турмушини яхшилаш масалаларига батафсил тўхталди.

80-йилларда профессионал фаолиятини бола тарбияси билан яхшироқ қўшиб олиб бориш учун ишчи хотин-қизларга шароит яратиш борасида кенг кўламдаги тадбирлар комплексини ишлаб чиқиш мўлжалланган. Бу чоралар ҳамма ерда ғоят маъқуллаб кутиб олинди. Шу беш йилликнинг уч йили мобайнидагина болалари бўлган 4,5 миллиондан кўп оиланинг моддий аҳволи яхшиланади. ВЦСПС раиси мактабгача тарбия болалар муассасаларини қониқарсиз қураётганликлари учун Нефть саноати, Енгил саноат, Озиқ-овқат саноати, Кўмир саноати министрликларини танқид қилди.

Коммунистик бунёдкорлик йўлида нақадар юксак чўққиларга эришмайлик, янги ҳаёт қуришни бошлаган, бугунги кунда ҳам сафимизда турган кишиларни ҳамиша ёдимизда тутишимиз керак. Бу ерда гап меҳнат ветеранлари тўғрисида бораётир.

Кўпгина коллективларда ветеранларнинг меҳнат фаолиятини узайтириш учун анча-мунча ишлар қилиняпти, Бу — тўғри. Кекса кадр ишчи ёки мутахассисга вақтида баҳоли қудрат иш таклиф этиш, иш нагрузкасини қайтадан кўриб чиқиш, уй-жой, боғ участкаларини, дам олиш йўлланмаларини тақсимлашда уларни четлаб ўтмаслик, уларнинг доно маслаҳатлари ва таклифларига эътибор бериш — ветераннинг иззат-ҳурматини жойига қўйиш, унинг тўғрисида конкрет қайғуришдир.

Кўпгина кексалар ёши улғайганида бирон сабаб билан махсус кексалар уйига кўчиб ўтишни хоҳлайди, лекин бундай муассасалар бир қанча районларда ҳозирча етарли эмас. ВЦСПСнинг, касаба союз ташкилотларининг, хўжалик органларининг шу борада ҳам ўйлаб кўрадиган ишлари бор. Хўш, давлат маблағлари ҳисобидангина эмас, шу билан бирга, корхоналарда бўлган социал-маданий тадбирлар ва уй-жой қурилиши фонди маблағларини жамлаш ҳисобидан нима учун шунақанги уйларни қуриб бўлмас экан? Чунончи бундай муассасани ҳам бошқачароқ — мисол учун, меҳнат ветеранлари уйи деб аташ мумкин бўлурмиди? Касаба союзлар, Госплан министрликлар, социал-таъминот органлари шу ҳақда ўйлаб кўрсалар бўларди. Энг мақбул ечим топилиши керак, чунки пировард натижада гап энг муҳим иш тўғрисида, меҳнаткаш инсон тўғрисида ғамхўрлик қилиш ҳақида бораётир.

Коммунистик партия халқнинг турмуш даражасини ҳамма чоралар билан юксалтириш йўлини изчиллик билан ўтказаётиб, совет кишиларининг турмуш шароитларини яхшилашга доимо эътибор бериб келаётир. Шу беш йилликда салкам 50 миллион киши шинам квартиралар билан таъминланади.

Шуларга қарамай уй-жой проблемаси ҳамон мураккаблигича қолаётир. Шу муносабат билан Леонид Ильич Брежнев КПСС XXVI съездида сўзлаган нутқида ва бугунги нутқида айтганидек, уй-жойларни тақсимлашда алоҳида диққат-эътибор бериш, холис туриш, одамийлик қилиш зарур. Бу гапларнинг касаба союз ташкилотларига бевосита муносабати бор. Касаба союз ташкилотлари бу ишдаги ҳар қандай нотўғриликлар пайини қатъиян қирқишлари, уй-жой шароитларини асоссиз равишда яхшилаб олишга, навбатдан ташқари, ортиқча уй-жой сахни олишга ҳар қандай уринишларга қарши туришлари керак.

Савдо-сотиқ ва маиший хизматни яхшилаш масалалари касаба союзларнинг назарида ҳамиша туриши керак, чунки булар меҳнаткашларнинг кундалик эҳтиёжлари қондирилиши билан бевосита боғланган. Касаба союзлар савдо ва маиший хизмат доирасининг ходимлари билан бирга аҳолига хизмат кўрсатиш даражаси ва маданияти оширилишига, уларга кўрсатиладиган хизмат турлари кенгайтирилишига, кишилар учун энг қулай хизмат шакллари жорий этилишига эришиб боришлари лозим.

Савдо, умумий овқатланиш корхоналари, маиший хизмат корхоналари ишини яхшилашда, мавжуд камчиликлар ва қонда бузишларнинг илдизини қуритишда ишчи контролимиз жиддий роль ўйнаши мумкин ва керак, деб таъкидлади докладчи. ВЦСПС ишчи контролининг вазифалари ва ваколатларини кенгайтириш, унинг халқ контроли органлари билан ҳамкорлигини кучайтириш чораларини кўрмоқда.

Ҳозирги вақтда ижтимоий ишлаб чиқаришнинг ривожланишида ҳам, киши ҳаётида ҳам социал омилларнинг роли кун сайин ортиб бормоқда. Меҳнатга муносабат, коллективдаги вазият, коллективнинг барқарорлиги ва ижодий потенциали шуларга кўп жиҳатдан боғлиқ. Шунинг учун кундалик ишда меҳнат коллективлари ҳаёти проблемаларини коллектив шартномалар ва социал тараққиёт планлари асосида комплекс равишда ҳал этишга эътиборни кучайтириш зарур.

ВЦСПС съездга шуни айтишни керак деб ҳисоблайдики, ҳисобот ва сайлов чоғида коллектив шартномаларнинг роли ва аҳамиятини ошириш мақсадларида бу шартномаларни юқори хўжалик ва касаба союз органларида рўйхатдан ўтказиш практикасини тиклаш таклифи айтилди, Касаба союз Марказий Комитетлари коллектив шартномаларни ҳисобга олган ҳолда ишловчиларнинг меҳнат ва турмуш шароитларини яхшилаш масалалари хусусида министрликлар билан битим тузсин деган истак ҳам айтилди. Бизнинг фикримизча, бу таклифлар жиддий эътиборга сазовордир.

Мамлакатимизда совет халқининг ҳаётини яхшилаш учун нимаики ишлар қилинаётган бўлса, уларнинг ҳаммаси партия тузган режаларга мувофиқ, партиянинг бевосита раҳбарлигида амалга оширилмоқда, деб уқтирди нотиқ. У меҳнат аҳли тўғрисидаги ҳормас-толмас ғамхўрликлари учун кўп миллионли ишчилар, колхозчилар, халқ зиёлилари номидан КПССга, унинг Марказий Комитетига, ўртоқ Леонид Ильич Брежневга самимий миннатдорчилик билдирди.

Касаба союзларнинг ролига коммунизм мактаби деб берилган ленинча баҳо кишиларда коммунистик онгни уларнинг жамият фаровонлиги йўлидаги меҳнатлари билан чамбарчас алоқада тарбиялаш вазифасини ўз ичига олади.

Касаба союз ташкилотлари шундан келиб чиқиб, деди ВЦСПС раиси, кенг меҳнаткашлар оммасининг меҳнат тарбияси, сиёсий ва маънавий тарбияси масалаларини комплекс равишда ҳал этишга, бу тарбиянинг шакл ва методларини муттасил такомиллаштириб боришга ҳаракат қилди. Касаба союз ташкилотлари бунда КПСС Марказий Комитетининг «Идеологик, сиёсий-тарбиявий ишларни янада яхшилаш тўғрисида»ги қарорига амал қилди. Бу ишнинг реал натижалари, аввало, кенг қулоч ёйган социалистик мусобақада, меҳнатга коммунистик муносабатда бўлиш ҳаракатида намоён бўлмоқда.

Коммунистик меҳнат мактаблари меҳнаткашлар ҳаётда актив мавқе эгаллашларида муҳим аҳамият ўйнамоғи лозим. Ҳозир бу мактабларда 14 миллиондан ортиқ киши таълим олмоқда, ВЦСПС янги программани тасдиқлади. Бу программа ишчиларнинг ғоявий ва маънавий тарбияси кучайтирилишини, уларнинг дунёқараши кенгайтирилишини, илғор методларга ўргатиш ва жамоат ишлаб чиқаришига миришкорлик билан муносабатда бўлишга ўргатишни кўзда тутади.

Мураббийлик янада ривож топди. Бугунги кунда ишчилар синфи ва колхозчи деҳқонларнинг энг яхши вакилларидан 3 миллионга яқин киши билими, маҳорати ва турмуш тажрибаларини ёшларга саховат билан ўргатмоқда.

Иқтисодий ва социал ривожланиш проблемаларини ҳал этишда касаба союзларининг меҳнаткашлар барча категориялари маданий-техник даражасини янада ошириш борасидаги собитқадам ишлари катта роль ўйнамоғи лозим.

Ҳисобот даврида иқтисодий ва илмий-техник пропаганда анча кенгайди. Маданият ва техника уйлари, саройлари ўн минглаб новатор ишчиларни, конструкторлар, инженер ва техникларни ўз ишига жалб қилмоқда. Сибирь ва Узоқ Шарқ районларида шу муассасалар тармоқларини ривожлантиришга катта эътибор берилди.

Ҳисобот даврида ВЦСПС касаба союз ташкилотлари ўзининг тарбиявий ишлари билан меҳнат интизомини мустаҳкамлашга, уюшқоқлик ва тартибни оширишга ҳамма чоралар билан кўмак беришига уни доимо йўллаб келди.

Совет кишиларининг катта кўпчилиги ҳар бир иш дақиқасидан рационал фойдаланишга ҳаракат қилиб, сидқидилдан ҳалол ишламоқда. Лекин бизда таассуфки, бошқача турдаги фактлар ҳам учрайди. Бир қанча корхоналарда прогул қилиш, меҳнат интизомини турлича йўллар билан бузиш ҳоллари оз эмас. Бундай ҳодисаларнинг илдизини қуритиш мақсадида афкор омма кучидан, маънавий ва моддий рағбатлантириш чораларидан яхшироқ фойдаланишимиз, кишилар билан холис олиб бориладиган ишларни анча кучайтириб, ҳар бир кишининг ҳам кўнглини олишимиз, бунинг учун мастерлар, бригадирлар ва профгрупоргларнинг масъулиятини оширишимиз лозим.

(Давоми тўртинчи бетда).

* (Доклад қисқартириб босилмоқда).

ВЦСПС раиси ўртоқ С. А. ШАЛАЕВ докладининг охири

(Боши учинчи бетда).

Нотиқ инсон тарбияси учун, ҳар томонлама баркамол шахсни шакллаш учун бўш вақтдан оқилона фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга эканлигини таъкидлаб, ҳозир бунинг учун меҳнаткашлар ихтиёрида минглаб театрлар, концерт заллари ва музейлар, 270 мингтадан кўп ҳар хил маданий-оқартув муассасалар борлигини айтди. Ҳисобот даврида касаба союзларнинг 600 тадан кўп замонавий маданият саройлари ва уйлари қурилди.

Кейинги йилларда социалистик жамият учун хос бўлган ҳамда халқнинг ўзи иборали ва маънодор қилиб санъат билан меҳнатнинг иттифоқи деб атаган жараён янада ривожланиб борди. Ёзувчилар, рассомлар, артистларнинг меҳнаткашлар билан ижодий учрашувлари мунтазам тус олди. Совет ишчилар синфи тўғрисидаги бадиий прозанинг энг яхши асари учун ВЦСПС билан СССР Ёзувчилар союзи ўтказаётган конкурс муҳим роль ўйнамоқда. Қишлоқда маданий оталиқ иши кенгайиб бормоқда.

Докладчи физкультура ва спортни ривожлантириш масалаларига батафсил тўхталиб ўтди.

Коммунистик партиянинг совет касаба союзлари ишларига ва режаларига доимий эътибори касаба союзларни ҳар томонлама мустаҳкамлаш ва ривожлантириш учун жуда қулай шароитларни яратмоқда. XVI съезддан кейин совет касаба союзларининг сафларига 18 миллион киши қўшилиб энди касаба союзларимиз 130 миллиондан кўпроқ кишини бирлаштириб турибди. Ишчилар синфи аввалгидек касаба союзларида етакчи ролни ўйнамоқда. Мамлакатни иқтисодий ва социал жиҳатдан ўзгартиришда асосий позицияларни эгаллаб турган ишчилар синфи касаба союзлари турмуши ва фаолиятининг ҳамма соҳаларига катта таъсир ўтказмоқда.

Ҳисобот-сайлов кампанияси даврида партия XXVI съезди, КПСС Марказий Комитети 1981 йил ноябрь Пленуми қарорларини амалга ошириш тадбирлари муҳокама қилинди. Ҳамма поғоналардаги касаба союз органларининг фаолияти ишчанлик вазиятида, кенг миқёсдаги танқид ва ўз-ўзини танқид асосида муҳокама қилинди, уларнинг иш тажрибаси умумлаштирилди, камчиликларни тугатиш юзасидан конкрет таклифлар айтилди. Шу таклифларнинг кўпларини ВЦСПС касаба союзларининг XVII съездига тайёргарлик пайтида эътиборга олди.

Касаба союзларининг бутун кўп қиррали фаолиятида бошланғич ташкилотларнинг иши муҳим аҳамиятга эга эканини уқтирган докладчи ҳозир мамлакатда 750 мингтадан кўпроқ бошланғич ва 570 мингтага яқин цех касаба союз ташкилоти, 3 миллионтадан зиёд касаба союз группаси борлигини маълум қилди. Уларнинг активлари доимо кўпайиб бормоқда.

СССР касаба союзларининг XVI съезди қарорларига амал қилиб, ВЦСПС, касаба союзларининг Марказий Комитетлари ва Советлари бошланғич ташкилотларнинг ишига эътиборни кучайтирдилар, ишлаб чиқариш ва жамоат ҳаётида уларнинг ролини оширишга эришдилар. Фабрика, завод, маҳаллий комитетининг ҳуқуқлари тўғрисидаги Низом колхоз касаба союз комитетига нисбатан қўлланиладиган бўлди. ВЦСПСнинг ташаббуси билан СССР Олий Совети Президиуми фабрика, завод маҳаллий комитетининг ҳуқуқлари тўғрисидаги Низомни касаба союз ташкилотчиларига нисбатан ҳам қўлланишга қарор қилди.

Халқ хўжалигини бошқариш структурасидаги ўзгаришлар муносабати билан ишлаб чиқариш, илмий ишлаб чиқариш ва қурилиш-монтаж бирлашмаларидаги бирлашган касаба союз ташкилотларини тузиш давом эттирилди.

Касаба союзларининг халқ депутатлари советлари, халқ контроли органлари, комсомол билан мустаҳкам алоқаси касаба союзлари муваффақиятли фаолиятининг ҳал қилувчи шартларидан биридир.

Касаба союзлари олдида турган хилма-хил ва мураккаб вазифалар касаба союзлари кадрларига нисбатан катта талаблар қўймоқда, деди сўзини давом эттириб С. А. Шалаев. Маълумки, одамлар билан ишлашда андозачилик ва расмиятчилик бўлмаслиги лозим. Ҳозирги куннинг касаба союз ходими ташкилотчилик ва сиёсий иш санъатини эгаллаб олиши, тарбиянинг энг нозик жиҳатларини тушуниши, содир бўлаётган воқеаларнинг моҳиятини одамларга содда тилда тушунтириб бериши, уларни жонли, конкрет ишларга сафарбар қилиши лозим.

Ҳозирги шароитда касаба союз ходимлари ўз вазифаларини муваффақиятли бажаришлари учун ишлаб чиқариш, экономика, меҳнатни ва иш ҳақини нормалаш масалаларини яхши тушуниши, меҳнат қонунлари, социал страхование, меҳнатни муҳофаза қилиш асосларини билиши керак.

Меҳнаткашларнинг хатлари ва аризалари билан ишлаш касаба союзларининг омма билан алоқасини мустаҳкамлашнинг, жамоатчилик фикрини, одамларнинг кайфияти ва эҳтиёжларини ўрганиш ҳамда ҳисобга олишнинг муҳим воситасидир. Ўтган беш йил ичида ВЦСПСга, касаба союзлари Марказий Комитетларига ва Советларига 1,8 миллиондан кўпроқ хат тушди. ВЦСПСнинг XIII пленуми ишнинг шу соҳасига муҳим аҳамият бериб, КПСС XXVI съезди талаблари асосида касаба союзларининг меҳнаткашлар хатлари ва таклифлари билан ишлаши тўғрисидаги масалани кўриб чиқди. Касаба союзларининг кўпгина Марказий Комитетлари ва Советлари пленумлари ҳам шу каби масалаларни муҳокама қилдилар.

Съезд, деди нотиқ, СССР касаба союзларининг Уставига қисман ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги масалани кўриб чиқиши керак. Аввало, гап функцияларимиз ва вазифаларимизни белгилаш чоғида КПСС XXVI съездининг йўл-йўриқларини имкони борича тўла-тўкис эътиборга олиш тўғрисида бормоқда. Уставдаги бир қанча нормаларни СССРнинг янги Конституциясига ва бошқа қонун актларига мувофиқлаштириб олиш ҳам зарур.

СССР касаба союзларининг XVII съездидан кейин касаба союз билетларини алмаштириш мўлжалланмоқда.

С. А. Шалаев шундан кейин совет касаба союзларининг халқаро фаолиятига ўтиб, совет касаба союзлари бутун халқимиз билан биргаликда КПССнинг ленинча тинчликсевар сиёсатини астойдил маъқуллаётганини ва қўллаб-қувватлаётганини таъкидлади. Совет касаба союзлари ўз халқаро фаолиятида асосий куч-ғайратларни тинчлик, демократия ва социал тараққиёт учун интилаётган ишчилар ҳаракати барча отрядларини жипслаштириш йўлидаги курашга, меҳнаткашларнинг тинчликни ҳимоя қилиш учун, империализм қамчи босаётган қуролланиш пойгасига қарши бирдамлик ҳаракатларини кучайтиришга сарфламоқда.

Кейинги йилларда дунёдаги вазият жуда кескинлашди, империализмнинг, аввало, Америка империализмининг агрессивлиги кучайди. Милитарист кучлар революцион ижтимоий жараёнларни тўхтатишга, кескинликни юмшатишни орқага буриб юборишга интилиб, ўз қурол-аслаҳаларини мислсиз суръатлар билан кўпайтиришга киришдилар, социализмга ёпирилиб идеологик ҳужум бошладилар.

Бироқ, вазиятнинг мураккаблигига қарамай, жаҳон касаба союз ҳаракатининг синфий позицияларини янада мустаҳкамлаш, меҳнаткашлар оммасининг, аввало, урушга қарши курашдаги сиёсий активлигини ўстириш, турли сиёсий маслакдаги касаба союзларининг ҳамкорлигини кенгайтириш жаҳон касаба союз ҳаракати ривожидаги энг асосий тенденция бўлиб қолмоқда. Инсоният цивилизациясининг тақдири учун ишчилар синфининг, меҳнаткашларнинг, халқаро касаба союз ҳаракатининг тарихий масъулияти ошиб бормоқда.

СССР касаба союзларининг бутун фаолияти халқлар тинчлиги, хавфсизлиги йўлидаги курашдан ажралмасдир. Бу фаолият ўзининг мазмуни ва моҳияти билан партиямиз ишлаб чиққан 80-йилларга мўлжалланган тинчлик программасига мос бўлиб тушади. КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. И. Брежнев бу программанинг ижодкоридир. У ўзига хос ғайрат ва донишмандлик билан шу программани амалга ошириш учун ҳормай-толмай курашмоқда.

Совет касаба союзлари 145 та социалистик, озодликка чиққан ва капиталистик мамлакат касаба союзлари билан алоқа боғлаб турибди. Ўтган беш йил мобайнида СССРда 4600 тадан кўпроқ касаба союз ва ишчи делегацияси қабул қилинди. Совет касаба союзларининг 3700 тадан кўпроқ делегацияси чет элларга бориб келди.

Социалистик ҳамдўстлик мамлакатларининг касаба союзлари билан муносабатларимиз дўстона, чинакам қардошлик муносабатларидир. Бу муносабатлар ҳамма поғоналарда амалга оширилмоқда ва касаба союз фаолиятининг истисносиз ҳамма соҳаларини ўз ичига олмоқда.

Ўз интернационал бурчига садоқатли совет касаба союзлари империализм ва гегемонизм кучларига қарши курашаётган Вьетнам, Куба, Лаос меҳнаткашларини ва касаба союзларини қатъият билан қўллаб-қувватламоқда. Ўз Ватанини тинч, демократик асосда қайта бирлаштириш учун қатъият билан ҳаракат қилаётган корейс халқи билан тўла-тўкис бирдаммиз.

Биз Польшадаги воқеаларни социалистик интернационализм позицияларида туриб баҳолаймиз. Польшада иқтисодий ва ижтимоий турмушни нормаллаштириш соҳасида ўтказилаётган тадбирларни совет касаба союзлари тўла-тўкис маъқуллайдилар, социалистик ғалабаларни мустаҳкамлаш соҳасидаги куч-ғайратларни қўллаб-қувватлайдилар.

Совет касаба союзлари халқаро касаба союз ҳаракатининг синфий кучлари бирлашган марказ, меҳнаткашларнинг 200 миллиондан ортиқ армияси манфаатларининг мўътабар намояндаси бўлмиш жаҳон касаба союзлари федерациясининг фаолиятида қатнашишга катта аҳамият бермоқдалар. Совет касаба союзлари мангу барҳаёт Ленин таълимотига амал қилиб, бундан буён ҳам пролетар интернационализми ғояларини муттасил қаттиқ туриб ҳимоя қилаверади, халқаро ишчилар бирдамлиги принципларини турмушга татбиқ этаверади.

С. А. Шалаев ўз докладининг охирида бундай деди:

Совет касаба союзлари жонажон Коммунистик партиянинг сиёсатини тўла-тўкис маъқуллаб ва батамом қўллаб-қувватлаб, ўртоқ Леонид Ильич Брежнев бошчилигидаги партия ленинчи Марказий Комитетининг доно раҳбарлигида коммунизм қурилиши йўлидан бундан буён ҳам оғишмай олға боради, халқ бахт-саодати учун, социалистик Ватанимизнинг равнақ топиши йўлида ҳормай-толмай ишлайверади.

(С. А. Шалаевнинг доклади эътибор билан тингланди ва қарсаклар билан қайта-қайта бўлиниб турди).

(ТАСС).

Ўзбекистонда Ҳамза кунлари

АДИБ МАҲОРАТИ

Умум ижоди билан Ҳамза инқилоб куйчиси. Бу ҳақда кўп ёзилган, кўп гапирилган. Яна кўп ёзилади, кўп гапирилади.

Ҳамза улуғ новатор, ўзбек адабиёти тарихида социалистик реализм методининг асосига биринчи ғишт қўйган санъаткор. Бу ҳақда ҳам анчагина ёзилган ва анчагина гапирилган. Яна кўп ёзилади, кўп гапирилади.

Ҳамза шеъриятда сўз терган, унинг маънодоридан маънодорини танлай олган, ўрнини топиб ишлата олган сўз устаси. Шоирнинг шеъриятдаги маҳорати ҳақида ҳам келажакда катта-катта ишлар қилиниши турган гап.

Ҳамза ҳаётни кенгроқ кўламда акс эттириш сирларини англаган, ҳаёт зиддиятларини чуқур ҳис қила олган, ундаги воқеалар бирлигидан йирик социал маъно чиқара оладиган санъаткор, бошқача қилиб айтганда сюжет яратиш йўлларини эгаллаган моҳир адиб.

Бу ҳақда адабиётшуносликда камроқ ёзилган, камроқ гапирилган.

Маълумки, сюжетлилик Ҳамза ижодининг кўпгина қисмига хос хусусиятлардан. Бу фазилат маълум даражада унинг шеърий меросига ҳам таaллуқли. Сюжет яратабилиш санъати хусусан унинг драмаларида яққолроқ кўзга ташланади. Хусусан, бу жиҳатдан унинг дурдона асарларидан бўлмиш «Бой ила хизматчи» илм аҳлига катта материал беради.

«Бой ила хизматчи»ни синчиклаб ўргансангиз, Ҳамзанинг сюжет яратишдаги санъати авваламбор ҳаётга назар ташлашда, ҳаёт воқелигини объектив равишда қайта тиклашда, уни санъаткорона типиклаштиришда эканини англайсиз.

Тасаввур қилинг: драманинг яратилиш даври, 1918 йил. Революциянинг биринчи йиллари. Ёзувчи қаламга олишга арзигулик воқеаларнинг тўлиб тошиб ётган бир даври. Бироқ Ҳамза бой билан батрак ораларидаги зиддиятга назар ташлайди, шуни асарга негиз қилиб олади. Чунки худди шу масаланинг ўша даврда тарихий аҳамияти бениҳоя катта эди. Социалистик революция ғалаба қозониб, синфий кураш бир босқичдан иккинчи босқичга ўтди. Бошқача қилиб айтганда, пролетариат ўзига тегишли ҳақ-ҳуқуқни қўлга олиб, ҳали тарих саҳнасидан тушиб кетишга улгурмаган эксплуататор синф унсурларига қарши узоқ давом қиладиган курашга киришган давр. Худди шундай пайтда бой билан камбағал орасидаги фарқни яққол кўрсатадиган, бойнинг оддий меҳнаткаш устидан ўтказадиган зулм кўринишларини, бу зулмнинг социал илдизини тўла очиб бера оладиган, жанговар асар керак эди. «Бой ила хизматчи» мана шу ҳаёт талаби асосида майдонга келди. Ўша вақтда мана шу ҳаёт талабини сезиш, негиз масалани англаб иш кўришнинг ўзи юксак санъат эди.

Фикр тўлароқ бўлсин учун яна шуни алоҳида таъкидлаш керакки, «Бой ила хизматчи» яратилган пайтларда шоир ва ёзувчилар оз бўлган эмас, албатта. Бунинг устига улар ўз дунёқарашларию санъаткорлик даражалари билан турфа хил бўлганлар. Баъзи зиёлилар учун бу давр тўғри йўл топишдан кўра нотўғри йўлга кириб кетиш осонроқ кўринган. Тарихан объектив, революцион ҳаёт талаб қилган тарзда реалистик асар яратиш ўз тақдирини инқилоб билан боғлаган Ҳамза зиммасига тушиши табиий бир ҳол ва тарих тақозоси эди.

«Бой ила хизматчи» яратилган пайтларда ҳам, ҳозир ҳам, ўтмишда бой билан камбағал орасида катта зиддият бўлган деган гап билан ҳеч кимни ҳайратга солиб бўлмаган, бўлмайди ҳам. Гап ўша зиддиятни жонли ва жозибали қилиб санъаткорона кўрсата билишда. Ҳамза мана шу ишнинг уддасидан чиқа олган истеъдод эгаси эди.

«Бой ила хизматчи» драмасининг маъносини англаш учун уч босқичдан иборат бўлган конфликт динамикасига бир назар ташлаш керак.

Биринчи босқич: бой батракни уйлантириб қўяди. Сиртдан қараганда бу оддий бир воқеадек кўринади. Умрини бой эшигида хизматга бағишлаган бир камбағал йигитни бой уйлантириб қўйса нима бўпти? Бироқ бой учун бу оддий гап эмас. Бойнинг сўзлаган ҳар бир сўзидан, ҳатто «савоб» тариқасида амалга ошнрадиган ҳар бир ишидан тилло томиши, пул оқиб унинг чўнтагига тушиши керак. Бу бойга хос, бой табиатини асослайдиган бош хислат. Шу асосда бой ўз батракига қилган «марҳамати»дан икки баробар фойдаланади. Бугина эмас, шу билан батракни бутун умрга банди қилиб ҳам олади.

Эксплуатация қилувчилар истеҳкомининг нураб тушаётган, лекин камбағал ҳали ҳамма ерларда баробар ўз ҳуқуқини тушуниб ета бермаган бир пайтда ҳаётнинг бу сирини айтиш бениҳоя зарур эди.

Бу конфликтнинг бошланғич этапи.

Ҳамза фақат шу билан чекланса ҳаёт ҳақиқати тўла очилмаган бўлар эди. Бойнинг ҳақиқий башарасини кўрсатиш учун унинг характер мантиқидан келиб чиқадиган иккинчи қадамини кўрсатиш керак эди.

Бой камбағалнинг хотинини «келиним» деб атайди. Ташқаридан қараганда бу ҳам одатдагидек гапга ўхшаб кўринади. Бироқ ундай бўладиган бўлса бойнинг бойлиги қаёқда қолиб кетди? Воқеа давом қилади: Бой «келинга ошиқ» бўлиб қолади. Бу асарда драматик ситуациялар яратиш йўлининг иккинчи этапи эди.

Бой ҳатти-ҳаракатидаги бу этап эҳтимол ҳаётда камроқ учрар. Батракка олиб берган хотинга ҳамма бойлар ҳам кўз олайтира бермас, балки. Бироқ ҳаёт ҳақиқатини тўлароқ очиб бериш, уни китобхон ва томошабинга таъсир қиладиган даражада, энг муҳими пул ва зўравонлик ҳукмрон бўлган ҳаёт сирларини очиб бериш учун воқеанинг шу тарздаги реалликда кўрсатиш зарур эди.

Конфликтнинг учинчи этапи ечимга яқин. Бой ўз мақсадига эришиш учун ўз йўлларининг энг охиргисини амалга оширади; батракни йўқ қилишга — уни Сибирга сургун қилишга муяссар бўлади. Драмани якунлайдиган барча кескин ситуациялар, батрак характерида рўй берадиган психологик ўзгаришлар конфликтнинг шу хилдаги ривожи ниҳоясига боғлиқ.

Ҳамзанинг драматурглик санъати сирлари конфликтнинг мана шу уч босқичдан иборат динамикасида акс этади.

Яна такрор айтамизки, синфий курашнинг айни авжига чиққан, аҳоли орасида, хусусан зиёлилар орасида қайси томонга ўтишни билмай тебраниб турувчилар мавжуд бўлган бир пайтда, бугина эмас баъзи бир узоқни кўзлай олмаган элементларнинг душманлар сафига ўтиб кетиб турган бир пайтда, асар конфликтини шу даражада аниқ синфий позициядан туриб акс эттира билиш учун ўша давр ҳаёти қон-томирининг урушини тўла англаган санъаткор бўлиши керак эди. «Бой ила хизматчи»даги конфликт динамикаси шуни кўрсатадики, Ҳамза революцион ҳаёт вазиятини тўғри англаган, келажакни кўра билган санъаткор драматург бўлган.

«Бой ила хизматчи»даги уч босқичдан иборат конфликт динамикаси фақат биз юқорида кўрсатганимиздек баъзи бир деталларсиз, баъзи бир тафсилотсиз тасаввур қилсак конфликтнинг схематик кўриниши пайдо бўлганини англаган бўлар эдик. Драма материали эса бу хилдаги тасаввурга келишга ҳуқуқ бермайди. Шу сабабдан драмадаги баъзи бир тафсилотлар, унда иштирок этадиган, конфликтнинг шахобчалари бўлмиш айрим кўринишлар билан ҳам фикримизни тасдиқлаш фойдадан холи эмас.

Драмадан маълумки, бойнинг учта хотини бор. Охиргиси — унинг энг севгани — Гулбаҳор. Одатдагидек яккаю ягона фарзанд ҳам фақат ўшандан. Конфликтнинг ҳаётийлиги, воқеаларнинг ишонарлилигини таъминлаш учун Гулбаҳорни саҳнадан чиқариб юбориш керак. Бўлмаса бойнинг Жамилага қизиқиб қолиши у даражада ишонарли бўлмайди.

Воқеага қаранг:

Гулбаҳор чақалоқни чўмилтирмоқчи. Қайноқ сувни совуқ сув билан човиштириб ҳам улгура олганича йўқ. Бирданига Ҳожиона Гулбаҳорни чақириб қолади. У болани қайноқ сув олдида ташлаб бўлса ҳам чопишга мажбур. Бу ҳолни кўрган Хонзода болани қайноқ сувга ирғитиб, ўзини четга оладида, дод-вой қилади, фарёд кўтаради...

Бу воқеа бир йўла иккита хизматни адо этади. Биринчидан, бой ичкарисидаги чиркинлик, разиллик, бебахтликни кўрсатади. Шу воқеага муносабат орқали кимнинг ким эканини англаб оламиз. Она — Гулбаҳор, табиийки ўзини ўтгасувга солишга тайёр. Хонзода дарров айбни Гулбаҳорга тўнкайди, «боладан қутила олмай юрган»га чиқаради. Қиладиган қилғиликни қилиб қўйиб қадрига етмайдиганларга бола берганидан нолийди. Ҳожиона эса шу йўл билан бойдан «... қутилиб суйганига қўшилиш» мақсадида эканини айтиб жабрдийда Гулбаҳорга туҳмат тошини отади. Бой эса севикли хотинидан бир зумда юз ўгириб «қўйнаш деб ўз боласини ўлдирганга» чиқаради.

Бир-биридан оғир, бир-биридан чиркин ва чалкаш хулосалар. Бу хилдаги бир вақеадан хилма-хил хулосаларга келиш диёнатсиз, фақат бир кун, бир зум билан яшайдиган бой хонадонида бўлиши мумкин, холос.

Иккинчидан, бу воқеа конфликт динамикасига хизмат қиладиган кичик бир деталь. Шу деталсиз конфликтни ривожлантириш сира ҳам мумкин эмас эди.

Сабаб шундаки, Хонзода — бу ўша «Отелло»да Шекспирга «иш берган», ҳаётда учраб турадиган, бор нарсани йўққа чиқариб, йўқ нарсани борга чиқара оладиган Яго. Балки инсон тақдири билан ўйнашишда у Ягодан ҳам ўтказиб юборадиган хилидан. Чунки Ягонинг мақсади кўпроқ ҳасад, Хонзоданинг мақсади — бой хонадонида пайдо бўлган бузуқлик ва оддий ҳасадни йўлда қолдириб кетадиган ҳасад аралаш бойликка интилишдан иборат ғараз. Яго тақдирларо «қўйин»ни оддий бир рўмолчадан келтириб чиқаради. Хонзода иккита софдил севишганлар тақдирини бегуноҳ чақалоқни қайноқ сувга ирғитишдан бошлайди.

«Бой ила хизматчи»даги бу деталга эътиборингизни жалб қилишимизнинг сабаби шундаки, асар конфликтига тегишли кейинги барча тўқнашувлар, жангу-жадаллар — бой, домла, имом, қози калон, элликбоши, мингбошилар ва приставлар билан мусаффо, осмондек соф икки зот—Жамила ва Ғофирларнинг ораларидаги, социал ва сиёсий маънодаги зиддиятнинг негизида мана шу ойимча бошлаган фитна ва иғво туради.

Тўғри, бутун асар давомида қанчадан-қанча драматик ситуациялар яратилади, маънодор эпизоду воқеалар акс эттирилади. Бу хил ситуация ва эпизодларда бой муҳитига тегишли бузуқликлар, ичидан емирилишни кўрсатадиган ҳийлаю найранглар, ғаразу ва манфаатлар тўқнашуви натижаси бўлмиш олишув ва тортишувлар, меҳнаткаш вакилларининг пок ва ирода кучини кўрсатадиган деталлар бор. Булар шуни кўрсатадики, Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий баъзан китобхон ва томошабинлар жонига тегиб кетадиган риторикадан узоқда бўлган, жўнгина қилиб бой— ёмон, камбағал — яхши қабилида иш кўриб асар яратган эмас. У санъат асари яратган. Унинг санъати эса Хонзоданинг болани сувга итариб юбориб, дод солишига ўхшаган ниҳоятда ҳаётий, томошабинда бирор шубҳа уйғотмайдиган маънодор деталлар, эпизодлар, воқеалар йиғимидадир.

Биз бу ерда «Бой ила хизматчи» драмасининг конфликт динамикаси ва бу динамикага туртки бўлган баъзи бир деталлар таҳлилига тўхтадик. Шуни ҳам биз яхши англаймизки, ўзбек драматургиясининг классикаси бўлмиш бу асарни тўла таҳлил қилинадиган бўлса, қатор масалалар келиб чиқиши ўз-ўзидан маълум. Драмада ижобий қаҳрамон масаласи, ундаги сатирик йўналиш, ўша даврга хос ҳаёт манзаралари ҳоказо ва ҳоказолар ҳар бири алоҳида фикр юритишни, тадқиқот қилишни, шу асосда бор гапларни тўлдиришни талаб қиладиган масалалар. Бироқ сюжет тузишда деталлардан моҳирона фойдаланишнинг ўзи ҳам Ҳамзанинг драматурглик санъатини намойиш қилишга катта имконият беради.

Матёқуб ҚЎШЖОНОВ.

МАДАНИЯТ ЯНГИЛИКЛАРИ

ШОНЛИ САНАГА БАҒИШЛАНАДИ

Тошкент область кутубхонасининг Чирчиқ филиалида «СССР— 60 йил» деб аталган кўргазмали китоб виставкаси очилди. Шу куни бу ерда ўтган адабий кечада китобсеварлар қардош халқларнинг бузилмас дўстлигига бағишланган шеърлар, прозаик асарлардан парчалар ўқиб бердилар, китобхонларни советлар мамлакатининг шонли тарихи тўғрисида ҳикоя қилувчи янги нашрлар билан таништирдилар.

Кутубхона ходимлари СССР ташкил этилганлигининг 60 йиллигига бағишланган бундай экспозицияларни кутубхона барча филиалларида —шаҳарларда, колхоз ва совхозларда, Тошкент областининг район марказларида ташкил этмоқдалар.

(ЎзТАГ).

(Газетанинг навбатдаги сони 19 мартда чиқади).

Редактор С. М. КАРОМАТОВ.

● РЕКЛАМА ● РЕКЛАМА ● РЕКЛАМА РЕКЛАМА ● РЕКЛАМА ● РЕКЛАМА

ТЕАТР

ҲАМЗА НОМЛИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА— — 17/III да **Олтин девор**, 18/III да **Ганг дарёсининг қизи**, 19/III да **Нодирабегим.**

МУҚИМИЙ НОМЛИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУЗИКАЛИ ТЕАТРИДА — 17/III да **Ёшлигида берган кўнгил**, 18/III да **Дилафрўзга тўрт ошиқ**, 19/III да **Хизматингизга тайёрмиз.**

ЎЗБЕК ДАВЛАТ «ЁШ ГВАРДИЯ» ДРАМА ТЕАТРИДА —17/III да **Отилмаган ўқ**, 18/III да **Тун қиссаси**, 19/IIIда **Сонги тонглар.**

ЦИРК

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА— РСФСРда ва Шимолий Осетия АССРда хизмат кўрсатган артист Эмиль КИО раҳбарлигидаги ИЛЛЮЗИОН АТТРАКЦИОНИНИНГ ГАСТРОЛЛАРИ.

КИНО

17 МАРТДА БАДИИЙ ФИЛЬМЛАР:

«34-ТЕЗЮРАР ПОЕЗД» — **Санъат саройида** (17, 19.45, телефонлар, 44-21-44, 44-21-74).

«ОҚ ЛИБОС КИЙГАН АЁЛ» — **Санъат саройида** (17, 19.30), **Лисунов номли** (17, 20.00, телефон 96-34-02), **Искра** (17, 20.00, телефон 39-11-76), **К. Ерматов номли** (18, 20, 21.00, телефон 24-22-66).

«ХХ АСР ҚАРОҚЧИЛАРИ» — **Тинчлик** (жуфт соатларда, телефон 53-86-07).

18 МАРТДА БАДИИЙ ФИЛЬМЛАР:

«ОҚ ЛИБОС КИЙГАН АЁЛ» — **Лисунов номли** (11, 14, 17, 20.00), телефон 96-34-02), **Искра** (17, 20.00, телефон 39-11-76), **К. Ерматов номли** (11, 12, 14, 15, 18, 20, 21.00, телефон 24-22-66).

«ХХ АСР ҚАРОҚЧИЛАРИ» — **Тинчлик** (жуфт соатларда, телефон 53-86-07).

«ЎЗБЕКИСТОН» фирма савдо бирлашмасининг

1-МАГАЗИНИДА

17 МАРТДАН 21 МАРТГАЧА

Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 50 йиллиги номли Тошкент тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмаси маҳсулотларининг

САВДО-КЎРГАЗМАСИ ЎТКАЗИЛАДИ

Янги баҳор мавсумига эркакларга костюмлар, нимчали костюмлар, жунли ва яримжунли газмоллардан тикилган астарсиз модадаги енгил костюмлар; бундай костюмлар классик модада бўлиб, чиройли ва бежирим тикилган.

Пишиқ ва комфортли спорт костюмлари.

Тўғри ва ярим ёпишиб турадиган модали костюмлар.

Чунончи, енгил, қулай, пишиқ ҳамда аралаш газмоллардан тикилиб ёшларга мўлжалланган куртка-блузонлар — турли рангларда, чок бостирилган.

Куртканинг формаси эркин, юмшоқ, сиғимли.

Савдо-кўргазмасига, шунингдек, ўсмирлар учун кенг ассортиментда костюмлар ҳам қўйилади.

МАГАЗИНИМИЗГА МАРҲАМАТ ҚИЛИНГ!

1-магазин адреси: Тошкент шаҳар, Навоий кўчаси, 18-уй (1, 4, 8, 18-троллейбуслар; 7, 8, 11, 16-трамвайлар; 28, 64 65-автобусларнинг ҳамда метронинг «Пахтакор» станцияси бекатлари).

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЕНГИЛ САНОАТ МИНИСТРЛИГИНИНГ МАРКАЗИЙ ЛОЙИҲА-КОНСТРУКТОРЛИК ВА ТЕХНОЛОГИЯ БЮРОСИ.

СПОРТ ИШҚИБОЗЛАРИ ДИҚҚАТИГА: «УЗСПОРТТОРГ»НИНГ ХЎЖАЛИК ҲИСОБИДАГИ

1-ДИНАМО МАГАЗИНИДА

(Усмон Юсупов кўчаси, 2-уй)

18 — 20 МАРТ КУНЛАРИ

Тошкент чарм-галантерея ва спорт товарлари ишлаб чиқариш бирлашмасида ишлаб чиқарилган

СПОРТ ТОВАРЛАРИНИНГ

САВДО-КЎРГАЗМАСИ ЎТКАЗИЛАДИ

САВДО-КЎРГАЗМАСИГА МАРҲАМАТ ҚИЛИНГ!

МАРКАЗИЙ «ПАХТАКОР» СТАДИОНИДА 17 МАРТ СОАТ 17.00-да УЕФА кубоги учун ЮГОСЛАВИЯ ва СССР ўсмирлар терма командалари ўртасида

Футбол

ЗАНГОРИ ЭКРАНДА

17 МАРТ — ЧОРШАНБА

Марказий телевидениенинг «ВОСТОК» ПРОГРАММАСИ

18.20 СССР билан Корея Халқ Демократик Республикаси ўртасида иқтисодий ва маданий ҳамкорлик тўғрисида Шартнома имзолангангилигининг 20 йиллигига. «38-параллель» Автор— сиёсий шарҳловчи А. Каверзнев. 19.15 «Дунё воқеалари». 19.30 «Бу ҳайрли ишлар». Телевизион ҳужжатли фильм. (Киев). 19.50 «Баландлик». Бадиий фильм. 21.30 «Время». 22.15 Футбол бўйича кубок эгаларининг кубоги учун 1/4 финал. «Динамо» (Тбилиси) — «Легия» (Варшава). Тбилисидан олиб кўрсатилади. Кўрсатув тугагач— «Дунё воқеалари».

Ўзбекистон телевидениесининг программаси

17.00 Футбол бўйича ўсмирлар командалари ўртасида УЕФА кубоги учун саралаш матчи. СССР— Югославия. «Пахтакор» Марказий стадионидан олиб кўрсатилади. Танаффус пайтида — «Менга етиб ол, шамол». Телефильм. 18.30 Болалар учун фильм. 18.50 «Экономика тежамли бўлиши керак». «Қаловини топсанг, қор ҳам ёнади» (рус.). 19.30 «Ахборот» (рус.). 19.45 Киноловҳа. 20.00 «Анъаналар ва замонавийлик». Кўрсатувни филология фанлари доктори А. П. Қаюмов олиб боради. 20.30 «Ахборот». 20.50 Ўзбекистон телевидениеси ва радиоси халқ чолғу оркестрининг концерти. 21.30 Москва. «Время». 22.15 К. Яшин, Х. Содиқов, Т. Жалилов, Р. Глиэр. «Гулсара». Муқимий номидаги Ўзбек Давлат музикали театрининг спектакли. Танаффус пайтларида— «Бугун оламда нима гап?». Халқаро аҳвол кундалиги ва Янгиликлар.

Тошкент шаҳар ижроия комитетининг халқ маорифи Бош бошқармаси ва Шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш институти коллективи институтнинг методисти Д. Омоновага отаси

Шариф Саидович САИДОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қиладилар.

4 бет. ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

«ТОШКЕНТ ОҚШОМИ» («ВЕЧЕРНИЙ ТАШКЕНТ») — орган Ташкентского горкома КП Узбекистана и Ташгорсовета.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700000, Тошкент—ГСП, Ленин кўчаси, 41 ТЕЛЕФОНЛАР: секретариат, — 33-57-02, бўлимлар: партия турмуши — 32-63-66; саноат 32-53-83; қурилиш — 32-58-85; шаҳар хўжалиги — 32-57-83 совет қурилиши ва ҳуқуқ — 32-54-19, фан, мактаб ва олий ўқув юртлари 32-53-10; адабиёт ва санъат — 32-56-81; ахборот—33-28-95, спорт ва ҳарбий-ватанпарварлик ишлари — 32-55-32; хатлар — 33-29-70; эълонлар бўлими —33-81-42; нашриёт диспетчери 32-78-94; нашриёт телефон станциясининг навбатчилари — 33-90-50.

17 МАРТ, 1982 й. Р—07118, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси, Тошкент шаҳри. В-2524. Индекс 64691. 71